

Е. І. КУЗНЕЦОВ

ГЕНЕРАЛЬНІ ДИРЕКТОРИ НКАУ

Київ
2026 рік

**Генеральні директори НКАУ –
фундатори ракетно-космічної
галузі України**

Київ – 2026

Кузнєцов Е. І.

Генеральні директори НКАУ – Київ: Спейс-Інформ, 2026. – 100 с.

У підготовці видання брали участь:

О. М. Бобровицький, С. С. Вавілов, О.О. Василенко

Видання вийшло друком за сприяння ТОВ «Татра-Юг»

/директор А. Д. Кердівара/

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Покликання – творити	6
Зберегти та примножити	28
Тяжіння космосу	63
Посткриптум	96
Література	99

Генеральні директори НКАУ – фундатори ракетно-космічної галузі України

III: Генеральний – це найважливіший, головний, провідний, вирішальний. Генеральний директор, Генеральний конструктор, Генеральний план, Генеральна лінія, Генеральний наступ, Генеральна репетиція.

Генеральні директори – це назва посад, які передбачають у людині, яка її посідає, лідерські якості, високий професіоналізм, надзвичайний рівень знань і досвіду, бачення перспектив розвитку і використання нестандартних підходів для досягнення поставленої мети.

В керівництві надзвичайно важливою, стратегічною, високотехнологічною і наукоємною галуззю велике значення має фактор першого керівника. Від керівника залежить формування колективу, його спрямованість на вирішення поставлених завдань, відповідальність за кінцевий результат своєї діяльності та очолюваного ним колективу.

Тривалість термінів науково-технічних розробок та виробництва ракетно-космічної техніки вимагали, щоб процес її виготовлення від початку і до кінця проходив за стабільного керівництва. Тому зміни керівників, генеральних конструкторів, технологів в процесі виробництва були небажаними.

Протягом перших 22 років (з невеликою перервою) космічне агентство очолювали три Генеральних директори НКАУ – Горбулін В. П., Негода О. О., Алексєєв Ю. С. Всі вони після успішного закінчення Дніпропетровського державного університету (фізико-технічного факультету) пройшли становлення як фахівці та школу управління на відомих потужних підприємствах України – КБ «Південне» та ВО «Південмаш». На цих підприємствах, носіях надсучасних технологій, обладнаних унікальними приладами, станками, стендами, працювала багатотисячна еліта робітників, інженерів, конструкторів та науковців. Кожен другий працівник мав вищу освіту. Під час роботи в цих колективах вони пройшли не тільки багатогранну життєву школу, а і збагатилися новими знаннями, творчим підходом до справи, досвідом вирішувати масштабні, стратегічні, державної ваги інноваційні проєкти, над якими працювали ці колективи під керівництвом видатних керівників О. М. Макарова, М. К. Янгеля, В. Ф. Уткіна. Так склалася доля, що мені пощастило працювати в агентстві на різних посадах, в тому числі 15 років на посаді заступника Генерального, з усіма Генеральними директорами Національного космічного агентства України. Я був поруч і був свідком багатьох подій, в центрі яких були **ГЕНЕРАЛЬНІ**. Вони щоденно працювали і над буденними питаннями, і над стратегічними проблемами, не рахуючись з часом. Я бачив їх перемоги і невдачі, їх намагання зберегти космічні здобутки України та примножити її досягнення. Вони були справжніми **ДЕРЖАВНИКАМИ**, всі сили віддавали служінню Батьківщині, її народу.

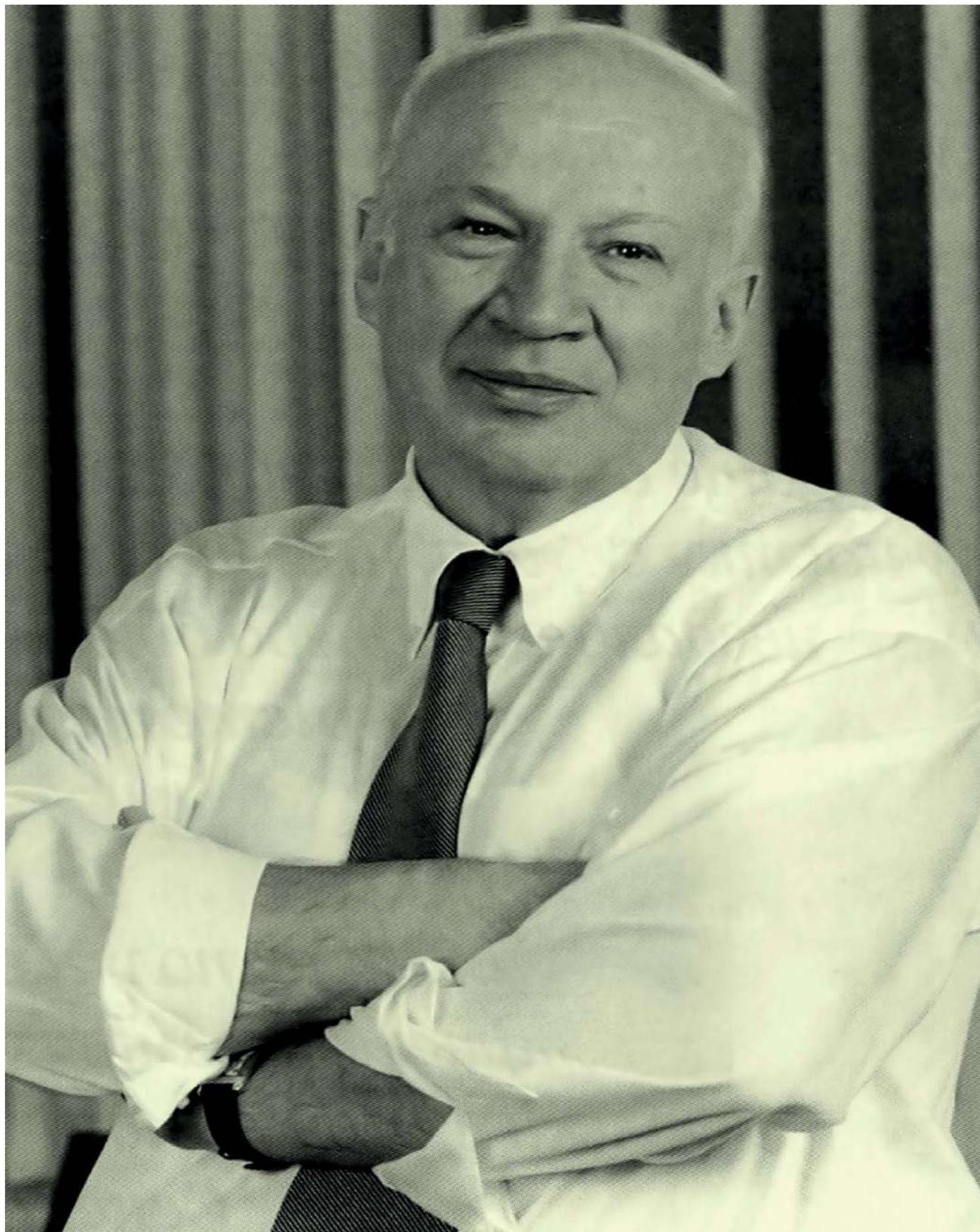
Мабуть не всю багатогранну діяльність керівників такого рангу і в такій складній ракетно-космічній галузі можна описати, але я сподіваюся, що у читачів сформується образи людей, які у важкі, переломні для нашої держави часи, в умовах політичних і економічних змін та експериментів змогли утримати в своїх руках підприємства, дали їм можливість ефективно працювати і розвиватися, брати участь в унікальних міжнародних космічних проєктах, які називали проєктами 21 століття, тим самим збагачували колективний науково-технічний та інтелектуальний потенціал нашої держави і забезпечили Україні гідне місце на світовій арені серед держав світового «Космічного клубу», в який входять найрозвинутіші високотехнологічні країни сучасності.

*Горбулін В. П., Негода О. О., Алексєєв Ю. С. -
Генеральні директори НКАУ (1992-2014 рр.)*

ПОКЛИКАННЯ – ТВОРИТИ

Володимир Павлович Горбулін – Герой України, академік, віцепрезидент Національної академії наук України. З перших років незалежності України бере активну участь у підготовці та реалізації стратегічних рішень, які мали визначальне значення для молоді країни. Одна із яскравих сторінок в його житті – становлення «України космічної». Перший Генеральний директор Національного космічного агентства України (03.1992-08.1994).

Підходив до завершення 1991 рік. Розвалювалася **величезна** країна. «Холодна війна» завершилася нищівною поразкою Радянського Союзу. В колишньому Союзі братніх народів пройшов парад суверенітетів. Ніхто не міг навіть уявити, що це викличе кризу в економіці, розвал промисловості, сільського господарства, глибоку кризу в освіті, науці, культурі, медицині. Не всі розуміли серйозність і драматизм прийдешніх змін, невідворотність руйнівних процесів перехідного періоду. Ще менше людей шукали мінімальні шанси для збереження того позитивного, що було створено за 70-річну космічну епоху.

Україна – потужна держава в центрі Європи. За своїм економічним потенціалом входила в першу десятку європейських країн і в 1990 році виробляла **5%** всього світового валового продукту (населення України складало всього **0,8%** населення планети). Біля третини промислового, наукового і кадрового потенціалу СРСР, зайнятого в ракетно-космічній галузі, припадало на Україну. Тисячі бойових і космічних ракет, найбільш сучасних ракетних комплексів, які були основою ракетно-ядерного щита СРСР, вийшли (100 ракет на рік) із воріт українського «Південмашу».

Чотири покоління бойових стратегічних ракет української розробки і виробництва

Системи керування космічних носіїв «Союз», «Протон», «Циклон», «Зеніт», «Дніпро» створювалися українськими фахівцями. Понад 400 космічних апаратів були розроблені українськими конструкторами, інженерами та вченими і виведені в космос вітчизняними ракетноносіями. На підприємствах, пов'язаних з виробництвом космічної техніки, працювало понад 250 тис. осіб. Більша частина з них мала вищу освіту. Це були талановиті вчені конструктори та інженери..

Втрата такого потенціалу, його розпорошення, було би злочином не тільки перед власною молодіжною державою, але й перед усім світовим співтовариством.

Ряд провідних вчених, конструкторів, керівників наукових організацій і промислових підприємств ракетно-космічного комплексу, розуміючи негативні наслідки дезінтеграції великої країни, передбачали зовсім не легкі перспективи для науки в цілому, для багатьох наукових шкіл і високотехнологічних виробництв.

Невизначеною була доля спільних проектів та кооперації підприємств, зайнятих розробкою та виробництвом ракетно-космічної техніки.

В перші місяці незалежності України було проведено ряд робочих нарад, консультацій, зустрічей на різних рівнях, де обговорювалися питання подальшої долі стратегічних підприємств і важливих напрямків в науці. Шукалися шляхи збереження тих позицій, які займала ракетно-космічна техніка в країні до 1991 року.

Не все було просто...

Творці ракетно-ядерного щита біля могутньої «Сатани»

Думи наші думи..., що робити з вами...нащо стали на папері сумними рядами...

Підписана в м. Мінськ 30 грудня 1991 року угода «Про спільну діяльність у вивченні та використанні космічного простору» в рамках СНД не стала об'єднавчим документом для продовження дослідження космічного простору, а, по суті, розділила напрацьований за довгі роки потенціал. Припинилися роботи по радянським програмам оборонної та космічної тематики, зокрема і по міжнародній програмі «Інтеркосмос», що призвело до розпаду кооперації розробників та виробників ракетно-космічних засобів, згортанню функціональної та випробувальної бази. Всупереч здоровому глузду, була знищена система керівництва, координації і фінансування цих робіт.

Невизначеність, нерішучість і відсутність чіткого напрямку розвитку були гальмом у реформуванні економіки країни в той непростий період. Ці фактори вплинули і на долю такої чутливої сфери, якою є космонавтика.

Втрата часу у вирішенні стратегічних питань, помилки у виборі вектору розвитку, нерішучість керівних кадрів могли стати вбивчими для цієї сфери діяльності.

Гостро стали питання формування національної доктрини для розвитку ракетно-космічної галузі, створення власної структури керівництва нею, перегляд спеціалізації, операційних зв'язків і системи фінансування українських підприємств.

Для збереження та розвитку науково-технічного потенціалу, який був в Україні на той час, з'явилася ідея створення, за прикладом провідних космічних держав світу, керуючої структури – космічного агентства. Ініціаторами створення такої структури виступили Президент НАН України Б. Є. Патон, начальник управління оборонних програм Кабінету Міністрів України В. П. Горбулін, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України Я. С. Яцків, Президент Федерації космонавтики України А. П. Завалішин (в недалекому минулому заступник начальника космодрому «Байконур»). Пізніше до них приєдналися промисловці. Серед них Генеральний директор ВО «Південмаш» Л. Д. Кучма, Генеральний конструктор КБ «Південне» С. М. Конюхов, Генеральний директор НВО «Хартрон» Я. Є. Айзенберг. Ці люди передбачали, що в недалекому майбутньому настане період «дикого» капіталізму, розрив сталих відносин з партнерами, банкрутство багатьох підприємств та їх «прихвати́зація». Іншими словами, настає етап первинного накопичення капіталу часто нецивілізованими, бандитськими методами. З глибини раніше єдиного суспільства піднялися ...«невдахи»...радянської епохи з навичками та рисами гангстерів – нахабні та агресивні, подібні до тих, які діяли в 30-х роках минулого століття в США. На зміну розумним і «толерантним «відмінникам» стали приходити «агресивні і настирливі двійчники», які головним у своїй діяльності вважали особисте збагачення, помсту минулій системі відношень, яка не давала їм можливості проявляти агресивні дії, реалізувати хворобливо завищені амбіції та егоїстичні плани.

Передбачаючи такі зміни в суспільстві, в структурі економіки, в керівництві державою, появу малокваліфікованих, надто амбітних та «ініціативних» кадрів, керівники елітних підприємств, організацій та установ вважали, що необхідно від таких людей убезпечити високотехнологічні та наукові галузі, які визначатимуть риси країни в 21 столітті. До того ж, цим «кадрам» було не до незрозумілих для них «космічних вершин», вони накинулися на сировинні галузі, харчову і торгівельну сферу, сільське господарство, тобто на ті сфери, де швидко «робилися гроші».

Сформувавши спільну позицію щодо створення космічного агентства, ініціативна група на чолі з В. П. Горбуліним зайнялася вирішенням важкого завдання – переконати уряд, адміністрацію Президента і самого Президента України в необхідності створення такої структури.

В урядові кабінети прийшли нові люди. Деякі з них часто вагалися, їм не вистачало сміливості приймати кардинальні рішення, часто вперше в масштабах незалежної країни. Розпочалася важка робота щодо переконання чиновників різних рангів у необхідності прийняття відповідального, важливого і вкрай потрібного для країни рішення. Володимир Павлович Горбулін на цьому етапі зіграв надзвичайно важливу роль організатора, координатора та каталізатора цієї роботи, сам безпосередньо брав участь в перемовинах з керівниками міністерств і відомств. Він діяв при повній підтримці Президента НАН України Б. Є. Патона, комісії з космічних досліджень НАН України, багатьох відомих вчених, головних конструкторів та керівників підприємств ракетно-космічного комплексу.

В. П. Горбулін і Я. С. Яцків запропонували провести у Президента НАН України нараду, на якій розглянути питання про утворення космічного агентства. Як наслідок, 30 січня 1992 року відбулася зустріч Президента України Л. М. Кравчука з представниками Академії наук України, на якій виступив з доповіддю Я. С. Яцків. Після наради Президент України дав доручення відповідним органам і службам щодо підготовки необхідних документів для створення космічного агентства.

29 лютого 1992 року Президентом України Л. М. Кравчуком підписаний Указ про створення Національного космічного агентства України із статусом Центрального органу виконавчої влади.

Цікаво, що рішенням ООН 1992 рік було проголошено «**Міжнародним роком Космосу**».

Назва «Національне космічне агентство України» прийшла просто. Усі технології, наукові, конструкторські та інженерні розробки, підприємства, які працюють в цій сфері дійсно є унікальними та є національним надбанням України. Щоб підкреслити це, було прийнято рішення назвати космічне агентство «Національним».

У К А З

Президента України

Про створення Національного космічного агентства України

Виходячи з необхідності збереження і подальшого розвитку в інтересах незалежної України науково-технічного і виробничого потенціалу космічної галузі народного господарства України, його використання для розв'язання соціально-економічних проблем, постановляю:

1. Створити при Кабінеті Міністрів України Національне космічне агентство України /НКАУ/.
2. Основними завданнями Національного космічного агентства України є:
  - розробка концептуальних основ державної політики в галузі дослідження і використання космічного простору;
  - підготовка пропозицій та рекомендацій Президенту України і Кабінету Міністрів України з питань дослідження і використання космічного простору;
  - координація діяльності органів державної виконавчої влади, науково-дослідних установ, підприємств і організацій космічної галузі з питань організації та проведення космічних робіт;
  - організація міжнародного та міждержавного співробітництва і здійснення контролю за додержанням міжнародно-правових норм з питань дослідження і використання космічного простору;

- організація робіт фундаментального та прикладного характеру в космічній галузі;
- фінансування робіт по дослідженню і використанню космічного простору.

3. Кабінету Міністрів України до 1 квітня 1992 року розробити і затвердити "Положення про Національне космічне агентство України" і штатну структуру, а також забезпечити фінансування діяльності Національного космічного агентства України.

4. Указ набуває чинності з дня його підписання.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м.Київ

"29" лютого 1992 року

№ 117

Почалася відповідальна робота щодо виконання Указу Президента України. На чільне місце впливало, як завжди, кадрове питання – призначення керівника агентства. Від цієї людини залежала доля підприємств та установ галузі, виробництво ракетно-космічної техніки, розвиток вітчизняної науки про космос, космічного майбутнього країни в цілому. Спершу було важливо не допустити помилок у визначенні стратегічних цілей та виробленні тактичних дій для їх досягнення.

Практично всі учасники процесу підготовки рішення щодо утворення космічного агентства схилилися до думки, що очолити нову структуру повинна людина із галузі – енергійна, яка має надзвичайні організаторські здібності, а також навички політичної та дипломатичної етики. Врешті всі дійшли до висновку, що таким керівником міг би бути Володимир Павлович Горбулін, який володів цим набором якостей та великим життєвим та професійним досвідом, який накопичувався під час роботи в КБ «Південне», в оборонному відділі ЦК Компартії України, Кабінеті Міністрів України. Дійсно, в умовах реформування органів управління країною, а тим паче створення нових, необхідно багато знати, вміти та передбачати, тобто бути дійсно високопрофесійним фахівцем. Цю кандидатуру підтримав Президент України Л. М. Кравчук, і Постановою Кабінету Міністрів України № 119 від 9 березня 1992 року Генеральним директором Національного космічного агентства України було призначено В. П. Горбуліна.

Наступного дня Володимир Павлович почав діяти вже як Генеральний директор НКАУ.

Завдань, які потрібно вирішувати з перших годин роботи, була незліченна кількість. Серед них: звідки взяти фінансування, де розмістити агентство, яку структуру сформувавши, який штатний розпис запропонувати, щоб був працездатний, де взяти кадри для роботи в агентстві?

Як у калейдоскопі змінювалися обличчя, з якими вимушений був зустрічатися Генеральний директор. Необхідно обговорювати склад і проблеми нової урядової структури, переконувати та відстоювати свою точку зору в багатьох високих і не дуже високих кабінетах.

НАЦІОНАЛЬНЕ КОСМІЧНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ
при Кабінеті Міністрів України

НАКАЗ № 1

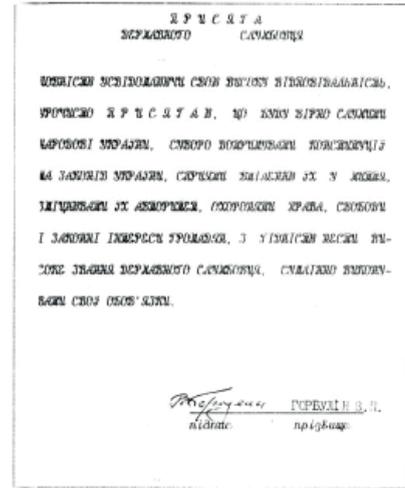
" 9 " березня 1992 р.

По особовому складу

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 9 березня 1992 року № 119 приступати до виконання обов'язків генерального директора Національного космічного агентства України при Кабінеті Міністрів України.

Генеральний директор

В. П. Горбулін

Швидко, з раннього ранку до пізнього вечора, пролітали день за днем, насичені турботами щодо вирішення важливих питань, узгодженням необхідних документів, перемовинами з багатьма чиновниками, які з великою обережністю, іноді навіть з острахом, погоджувалися на ті чи інші дії, прийняття рішень.

Володимир Павлович пригадував, як під час підготовки Указу Президента України про створення космічного агентства ним було зібрано 67 погоджувальних підписів в різних інстанціях, але при вирішенні нових завдань, пов'язаних з початком діяльності агентства, нове коло погоджень ставало дедалі ширшим і ще складнішим.

У кріслі Генерального директора НКАУ

Були випадки, коли позитивного рішення вдавалося досягати після тривалих і складних дискусій і о 24-й годині, і о 2-й ночі.

Тим часом підготовлено Положення про НКАУ, розроблена структура та визначена чисельність працівників агентства, ведеться пошук кадрів. Володимир Павлович встигає проводити співбесіди з десятками претендентів на роботу в новій перспективній організації. Були дні, коли він повертався з «високих кабінетів» темніше чорної хмари, знервований та похмурий. Це було тоді, коли йому не вдавалося переконати того чи іншого чиновника в необхідності прийняти важливе рішення або завізувати документ. Труднощі та невдачі, нерозуміння окремих опонентів (були і такі) не зупиняли його. Новий день починався з нових зусиль, нових походів по кабінетах, нових словесних баталій.

В цей час загострилися питання виконання українськими вченими і промисловістю завдань, які були включені до Міждержавної програми космічних досліджень. Про це першими почали турбуватися вчені. Відчувалося, що починають руйнуватися давні коопераційні зв'язки, а їх в цих складних умовах потрібно було зберегти в інтересах не тільки України, а і РФ.

При такій кількості завдань, які потрібно було вирішувати в перші місяці існування агентства необхідно було починати працювати із засобами масової інформації, формувати громадську думку щодо необхідності створення, існування і діяльності космічного агентства і підтримки вітчизняної космічної науки і промисловості. Володимир Павлович мав значний досвід роботи з пресою. Це допомагало ефективно працювати з журналістами і на новій посаді.

Перше інтерв'ю на посаді Генерального директора НКАУ

Нарешті, 18 травня підписана постанова КМУ про чисельність та штатний розпис агентства. Для вирішення архіважливих стратегічних завдань країни була затверджена чисельність агентства – 39 осіб та виділена одна (!) кімната (№522) в будинку КМУ.

**Перша організаційно-штатна структура НКАУ
від 18.05.1992 у кількості 39 посад**

30 травня 1992 року для аналізу стану і виконання робіт за Міждержавною програмою космічних досліджень створюється експертна група Комісії космічних досліджень АН України і НКА України. До її складу увійшли 12 представників академії наук і єдиний працівник НКАУ, його Генеральний директор В. П. Горбулін.

В цих «умовах» В. П. Горбуліну надавалася повна свобода для творчості, ініціативи та проявів ентузіазму. Відомо, що подолати проблему, якщо будеш думати і діяти так само, як ті, що її створили – неможливо. Тому Володимир Павлович став шукати нестандартні способи вирішення та подолання бюрократичних перепон. Він відразу запропонував кілька таких нестандартних рішень. Наприклад, була досягнута домовленість з керівництвом Державного комітету з науки і техніки України про фінансову підтримку. Завдяки цьому вдалося нормалізувати фінансування певної частини заходів щодо реалізації Міждержавної програми космічних досліджень та почати прийом на роботу перших співробітників НКАУ.

В тому, що така структура в Україні була утворена «з нуля», були свої плюси, адже за нею не було тягаря минулого досвіду, помилок і невдалих дій, не було практики бюрократизму. Нова структура будувалася на міцному фундаменті досягнень України в космічній сфері ще з початку космічної ери, а її керівник, стоячи на твердих позиціях державника, маючи нестандартне мислення, аналітичний склад розуму, мав самостійну точку зору на формування цієї структури, підбір кадрів та визначення на майбутнє напрямків стратегічного розвитку космічної галузі України. Ці риси не один раз відзначали у В. П. Горбуліна багато вітчизняних і закордонних фахівців та експертів, при чому не тільки з космічної сфери.

Закладена В. П. Горбуліним практика гармонійного співробітництва цивільних вчених, інженерів та конструкторів і військових сформувалася і зберігалася в НКАУ протягом багатьох років. Тут плідно працювали доктори і кандидати наук, керівники підприємств і організацій в минулому, генерали, офіцери і космонавти.

Черговий крок, який ініціював В. П. Горбулін – це визначення стратегії і тактики подальшої діяльності. Агентство, на його думку, повинне розробляти концептуальні основи державної політики в сфері дослідження та використання космічного простору з мир-

ною метою та в інтересах безпеки держави. З цією метою агентство повинне зайнятися організацією космічної діяльності в Україні і під юрисдикцією України за кордоном. Крім того, необхідно розробляти плани заходів на коротку та середньотривалу перспективу. Прийшли до висновку про необхідність складання космічних програм, розрахованих на п'ять років, та їх затвердження Урядом або Верховною Радою України.

Вже у вересні-жовтні 1992 року розпочалися роботи з підготовки та складання 1-ї космічної програми. Був утворений тимчасовий творчий колектив, до складу якого увійшли біля 30 експертів із Академії наук, Космічного агентства, Міністерства оборони та підприємств промисловості.

16 жовтня 1992 року в приміщенні Головної астрономічної обсерваторії НАН України відбулося засідання цієї групи, яка розглянула концепцію і матеріали, які надійшли в космічне агентство та Комісію космічних досліджень НАН України.

Було розглянуто понад 600 пропозицій та проєктів. З них 225 – національні проєкти, 343 – міждержавні і тільки 4 – міжнародні.

Члени комісії дійшли до висновку про несформований, слабкий розвиток внутрішнього ринку, недостатню кількість користувачів космічної інформації, малочисельну номенклатуру космічних сервісів.

Експерти запропонували, щоб державна 5-річна космічна програма складалася з трьох розділів:

1. Національні космічні проєкти;
2. Міждержавні космічні проєкти (в рамках СНД);
3. Міжнародна діяльність (з країнами далекого зарубіжжя).

Глибокий аналіз стану міждержавної програми та запропонованих проєктів говорив про те, що коопераційні зв'язки з РФ ще довгі роки можуть бути взаємовигідними.

Останній показник – міжнародне співробітництво, віддзеркалював, певною мірою, наслідки закритості (секретності) в минулому і говорив про необхідність в перспективі значно активізувати роботу на міжнародному ринку.

Володимир Павлович уважно вивчав кожний проєкт, визначав першочергові, зустрічався з виконавцями, уточнював реальні об'єми фінансування, консулювався з представниками кооперації.

Особливо його турбували обставини відсутності вітчизняних замовників, що говорило про неготовність внутрішнього ринку та керівників різних відомств до роботи з космічною технікою і технологіями. Попереду стояло надважке завдання – підіймати цю «цілину».

Головною метою Програми було проаналізувати можливості підприємств і організацій працювати в нових соціально-економічних умовах, прийняття заходів для збереження промислового, кадрового та інтелектуального потенціалу, вивчення можливостей внутрішнього ринку, вихід на зовнішній міжнародний ринок.

Перше обговорення проєктів для першої космічної програми на засіданні робочої групи. Доповідач – начальник управління А. П. Завалішин.

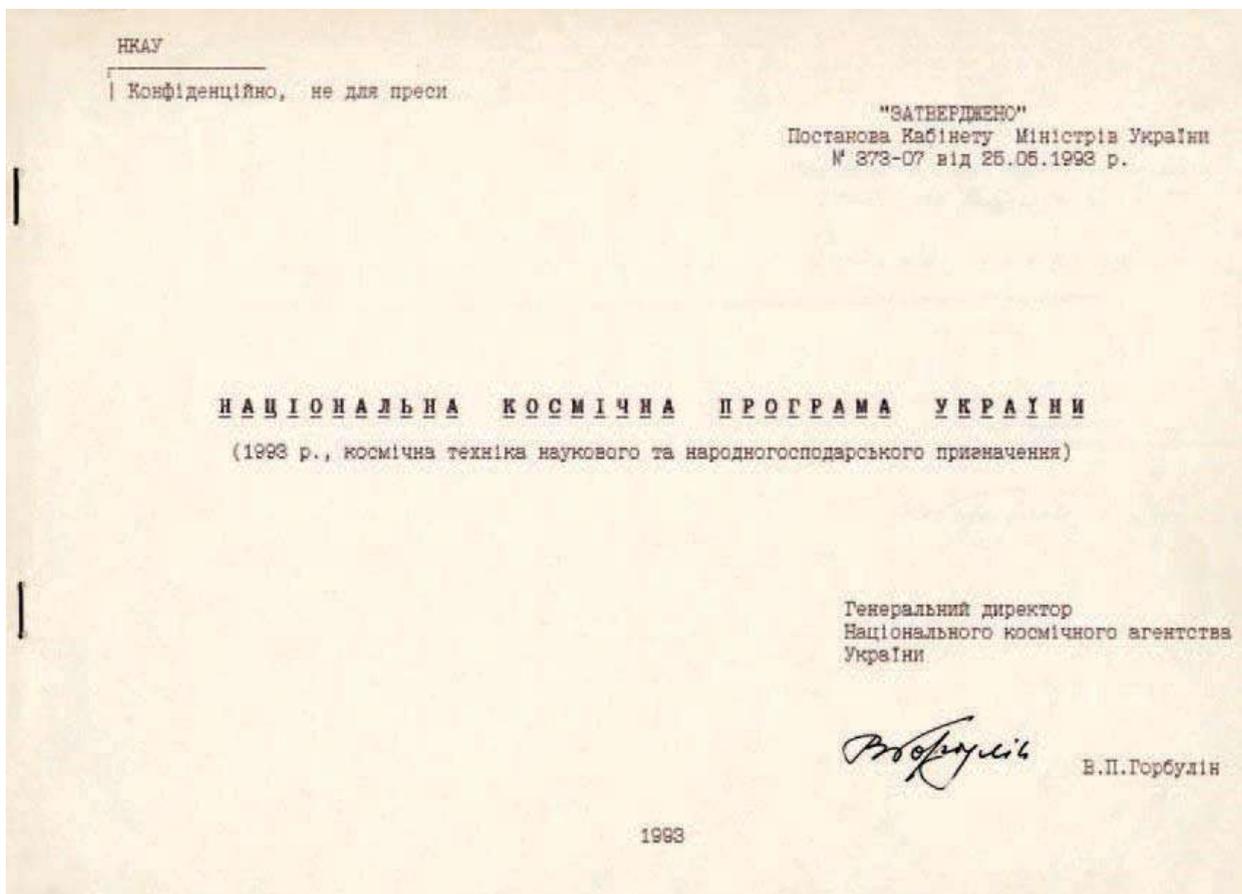
Через шість місяців проєкт програми був внесений до Уряду, а 25 травня 1993 року вона вже затверджена Постановою Кабінету Міністрів України.

Під час роботи над складанням першої космічної програми формувалася творчий, новаторський підхід до вирішення важливих стратегічних завдань, який був збережений і в наступні роки.

Доповідає начальник управління А. П. Завалішин

В першу програму були включені перспективні проєкти, які мали забезпечити Україні лідируючі позиції в космічній сфері в світі. Серед них: створення національної системи ДЗЗ (дистанційного зондування Землі) «СІЧ» із запуском першого супутника «Січ-1» під юрисдикцією України, створення вітчизняного телекомунікаційного КА «Либідь» для забезпечення роботи супутникового телебачення і зв'язку, розробка гіперзвукового двигуна для повітряно-космічного літального апарату нового типу, підготовку космонавта для здійснення наукових експериментів під час космічного польоту, збереження кооперації з підприємствами РФ, підготовку міжнародних Угод та інші космічні проєкти.

Проте, бюрократизм, недалекоглядність та неспроможність мислити перспективно окремих чиновників в той час були гальмом нестандартних, інноваційних ідей і не дозволили швидко реалізувати ці проекти. Були втрачені стартові можливості України, час, динаміка розвитку галузі. Наприклад, до реалізації проекту КА «Либідь» вдалося повернутися лише через 15 років!

Багато країн, які з'явилися після дезінтеграції Радянського Союзу, зіштовхнулися з ринковою економікою, її законами і правилами і не одразу зрозуміли, що в цій економіці їм відведена роль лише ринків споживання, а сама ринкова економіка має багато підводних каменів у вигляді періодичних криз, захоплення ринків збуту, нечесної конкуренції, банкрутства, безробіття. В ті роки ми були свідками «реформування» аж до знищення деяких галузей (електроніка, приладобудування, легка промисловість). Пообіцявши всім стати багатими з допомогою модних «фішок» - приватизації та ваучеризації, ідеологи економічної перебудови держави довели до банкрутства, розорення сотні успішних підприємств, зменшили долю державного сектору в економіці за 20 років до 15%, значно випередивши по цьому показнику провідні капіталістичні країни (США, ФРН, Франція, Велика Британія). Суспільству нав'язується культ споживання, мода на все імпортне. Таким чином, імпортуючи товари, ми підтримували економіку інших країн, а самі ставали все більш слабкими і не конкурентоздатними на світовому ринку. Але ці висновки прийдуть, на жаль, пізніше, з часом.

Всупереч цим тенденціям середини 90-х років космічне агентство, згідно з визначеною В. П. Горбуліним стратегією розвитку та заходами першої космічної програми, збирало до сфери свого управління стратегічні підприємства і організації, пов'язані з розробкою та виробництвом космічної техніки, забезпечувало їх підтримку, а також утворювало нові підприємства для вирішення конкретних спеціальних завдань (ДП «Укркосмос», ДП «Дніпрокосмос», Національний центр аерокосмічної освіти молоді, Інститут космічних досліджень, Міжнародний центр космічного права, Національний центр управління та випробувань космічних засобів та інші).

Така позиція Володимира Павловича та його сподвижників не завжди знаходила підтримку в середовищі чиновників інших міністерств і відомств. Це проявлялося в складнощах, які виникали при фінансуванні космічних програм та об'ємів їх фінансування (менше 0,03% бюджету), погодженні певних документів у високих інстанціях.

Однак цілеспрямованість, твердість та вміння переконати у своїй правоті опонентів допомагали Володимирі Павловичу та НКАУ долати ці штучні, часто надумані перепони.

Рішучим та важливим кроком у боротьбі за галузь була підготована та прийнята 30 червня 1993 року Постанова Верховної Ради України «Про невідкладні завдання збереження і розвитку ракетно-космічного потенціалу України». Завдяки цьому документу була забезпечена початкова підтримка підприємств і організацій, які займалися космічною діяльністю. Керівники цих підприємств все частіше зверталися до космічного агентства, адже тут оперативно вирішувалися питання, пов'язані з ліцензуванням, фінансуванням, експортним контролем та іншими важливими проблемами в їх роботі. Керівництво агентства чітко ставило завдання, які необхідно було вирішувати на тому чи іншому етапі. Розмови велися на зрозумілій, професійній мові.

В 1994-1995 роках в агентстві починають детально вивчатися можливості переводу окремих підприємств до сфери управління НКАУ. Виходячи із складності завдань першої космічної програми, Уряд країни йде на зустріч обґрунтованим проханням В. П. Горбуліна і збільшує чисельність співробітників космічного агентства майже в два

рази – до 75 осіб. Це дало змогу вибудувати сучасну, ефективну структуру керування та залучити до роботи висококваліфікованих фахівців, менеджерів, управлінців з підприємств, науково-дослідних інститутів. Всупереч всім складнощам перших років роботи, була сформована ракетно-космічна галузь, до якої, з часом (1998 рік), увійшло 38 підприємств, організацій та установ. Але це буде пізніше. А в далекому 1993 році В. П. Горбулін, розуміючи обмеженість внутрішнього ринку для потужних вітчизняних підприємств, які виробляли ракетно-космічну техніку, почав шукати вихід на світовий ринок космічних послуг. Він був ініціатором запрошення в Україну керівників космічних агентств світу (NASA, ДАСА, CNES, Роскосмос), представників відомих ракетно-космічних фірм «Боїнг», «Мартін Марієтта», «Аероджет», «Локхід», «Alenia Spazio», «Fiat Avio», «AGARD», «Spot image», делегацій з Індії, Китаю, США, Японії, Канади, Польщі, Угорщини, країн Євросоюзу.

Зустріч з представниками космічних фірм США

Найбільш плідними були робочі зустрічі з керівниками Роскосмосу Юрієм Коптевим, NASA Даніелем Голдіним, головою космічного агентства Казахстану Тенгатом Аубакіровим.

В розмовах керівників агентств формувалися загальна точка зору на багато проблем, які з'явилися в космічній діяльності країн після розпаду Союзу: співпраця між країнами, старіння кадрів, робота з молоддю, фінансування, комерціалізація, проривні технології і проекти майбутнього 21 століття, розглядалися нестандартні підходи для їх вирішення.

Вперше як керівник НКАУ, В. П. Горбулін очолює делегацію України на засіданні науково-технічного комітету з космосу ООН, де з високої трибуни ООН виступає з доповіддю про космічну діяльність в Україні. Тут було і про українські ракети-носії, і про космічні апарати, створені в Дніпропетровську, і про внесок України у створення ракетно-ядерного потенціалу Радянського Союзу.

На засіданні Науково-технічного комітету ООН (м. Нью-Йорк)

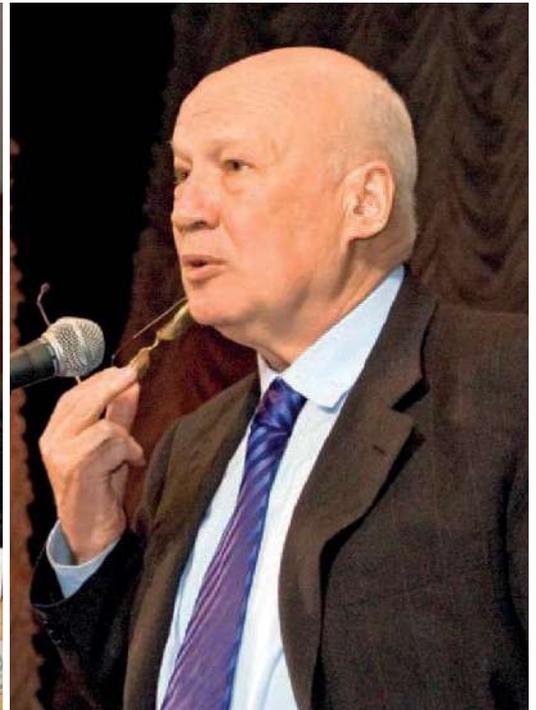
Такого яскравого, цікавого і аргументованого виступу давно не чули в залі засідань ООН. Україна відкривалася для широкої громадськості як держава, яка мала унікальні космічні технології, великий науковий та промисловий потенціал. Багато країн вперше для себе дізналися про потужну космічну державу в центрі Європи.

Володимир Павлович завжди розумів силу засобів масової інформації, їх вплив на формування громадської думки. У нього завжди були гарні взаємовідносини з журналістами. Він, як один із авторів публікацій на 16-й сторінці «Літературної газети» розумів, що і як потрібно зробити для створення позитивного іміджу нової структури, як відкривати раніше закриті сторінки історії космонавтики. Тому, 25 січня 1993 року в НКАУ була створена Прес-служба, а її керівником призначений Е. Кузнєцов, який в подальшому став заступником Генерального директора НКАУ. А на передодні 1-ї річниці створення НКАУ (29.02.1992 року) була проведена перша офіційна прес-конференція Генерального директора В. П. Горбуліна.

Найважливішим результатом діяльності за звітний рік було представлення до Кабінету міністрів України першої Національної космічної програми (була затверджена 25.05.1993).

Для багатьох журналістів, які були присутні на прес-конференції, інформація про Україну як космічну державу, її можливості і потенціал наших підприємств була майже відкриттям, адже до цього часу така інформація була з обмеженим доступом або зовсім закритою чи представлялася як результат діяльності СРСР в цій сфері.

Таким чином, внесок українських вчених, інженерів і конструкторів замовчувався або розчинявся в загальній інформації про космічні події в світі.

В. П. Горбулін на прес-конференціях

Резонансною подією, яка організована В. П. Горбуліним, була поїздка групи журналістів і Народних депутатів України на космодром Байконур. Під час цієї поїздки учасники познайомилися з історією космодрому, зразками ракетно-космічної техніки, в тому числі кораблем «Буран», пусковим комплексом, з якого стартують ракети-носії українського виробництва, а також були присутніми при пусках РН «Зеніт» і МБР РС-20 (SS-18).

2 березня 1994 року виведено на орбіту космічний апарат АУОС-СМ-КІ, призначений для дослідження Сонця

The AUOS-SM-KI spacecraft, designed for Sun exploration, placed on orbit on March 2, 1994

Ця подорож, позитивні матеріали в ЗМІ про побачене, сприяли формуванню на довгі роки позитивного іміджу галузі та її працівників не тільки в середовищі журналістів, а і серед Народних депутатів. Крім того, ми отримали загін журналістів, які стали справжніми кваліфікованими прибічниками космічної галузі країни.

В період роботи В. П. Горбуліна (1992-1994 роки) закладалися основи багатьох проєктів, реалізація яких стала можливою лише з часом, з набуттям цінного досвіду НКАУ в управлінні масштабними міжнародними проєктами.

Володимир Павлович розумів, що правильно прийняте рішення, успішний початок справи є більшим, ніж половина всього, що необхідно зробити. Тому він намагався

в перші роки дати старт багатьом космічним проєктам, Встановити договірні стосунки з провідними космічними державами, міжнародними організаціями, включити Україну в міжнародні режими і об'єднання, які визначають міжнародну політику майбутнього.

Проєкти, спрямовані у майбутнє, були записані в першу космічну програму. Це створення власного телекомунікаційного супутника «Либідь», комерційної системи супутникового зв'язку «Ариадна», системи ДЗЗ «Січ», створення мікросупутника, розробка авіаційно-космічної системи «Світязь», створення двигуна для гіперзвукового повітряно-космічного літаючого апарату нового покоління, наземного технічного та стартового комплексу для авіаційно-космічних систем та інше.

Володимир Павлович вже в 1993 році думав про необхідність для молодого незалежної держави мати свого космонавта. Опрацьовувалися два варіанти: або політ в складі російського екіпажу, або в складі американського. Консультації з фахівцями цих країн, умови, які пропонувалися керівництвом космічних агентств, зацікавленість працювати з Україною, схилила чашу терезів на користь американської програми польоту. Готується ряд документів щодо спільної космічної діяльності України та США, які були підписані під час візиту Президента України Л. Д. Кучми до США. З цього приводу були проголошені кілька спільних заяв Президентів України Л. Д. Кучми і США і Б. Клінтона. В одній з них «Про майбутнє співробітництво в аерокосмічній галузі між Україною і Сполученими Штатами Америки», яка була оприлюднена 13 травня 1994 року, вперше було оголошено про можливість для українського фахівця з корисного навантаження взяти участь в одній із місій шатлу.

Були підготовлені відповідні доручення Національному космічному агентству України і Національному аерокосмічному агентству США опрацювати спільні пропозиції з цього питання до 31 березня 1995 року. В космічних агентствах обох країн до цього питання поставилися надзвичайно відповідально і через 3,5 роки такий політ став реальністю. В місії STS-87 (з 19 листопада по 5 грудня 1997 року) з великою програмою наукових експериментів, які були підготовлені українськими вченими, брав участь громадянин України Леонід Костянтинівич Каденюк.

*Під час зустрічі Президентів США і України Біла Клінтона і Леоніда Кучми
(м. Вашингтон 1994 рік)*

Ця подія стала яскравою сторінкою в історії космічної України, в творенні якої безпосередню участь брав В. П. Горбулін. В цей період укладаються стратегічні угоди з РФ і США. Підписуються угоди про співробітництво з Казахстаном, Індією, Польщею.

Всього за період з 1992 року до вересня 1994 року було підготовлено і підписано 14 важливих міжнародних угод. Україна виголосила про своє бажання увійти до складу країн режиму з контролю за ракетними технологіями. Таким чином, було розпочато формування міжнародної нормативно-правової бази космічної діяльності України.

Володимир Павлович добре знав, які завдання вирішують фахівці галузі в сфері національної безпеки і оборони, створенні сучасних зразків військової техніки. Але не скрізь це розуміли. Тому на ці проєкти виділялися обмежені кошти. Залишившись без замовлень, фінансування, фахівці, які працювали в цій сфері, були відкинуті на межу виживання. Багато звільнялося з роботи, розпорошувався цінний науковий, технологічний, інженерно-конструкторський потенціал.

В жовтні 1992 року Уряди України, Канади, США, Швеції підписали Угоду про заснування Українського науково-технологічного центру для цивільної конверсії наукового потенціалу фахівців, які раніше працювали над розробкою зброї масового знищення. Зрозуміло, що проєкти, які фінансувалися, в основному торкалися працівників підприємств ракетно-космічного напрямку.

Ці кроки дозволили зменшити кадрові втрати в галузі. Що, як виявилось, було досить далекоглядним кроком. З'явилися нові міжнародні проєкти, підприємства виходили на світовий ринок пускових послуг, інтенсивно проводилися зустрічі та перемовини з представниками різних країн світу щодо налагодження науково-технічного співробітництва в космічній сфері. Представники галузі стали брати активну участь в науково-практичних конференціях, форумах, засіданнях комітетів та підкомітетів ООН, міжнародних аерокосмічних салонах, виставках.

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР

А.В. Жалко-Титаренко
і В.П. Горбулін, 1994 рік

A.V. Zhalko-Tytarenko
and V.P. Gorbulin, 1994

Підписання українсько-індійських
документів, вересень 1994 року

Signing of Ukrainian-Indian
documents, September 1994

Підписання українсько-індійських документів (вересень 1994 року)

Звучить промова про проблеми сучасності і майбутнє космічної України

Навіть песимісти та скептики вимушені були визнати, що за короткий період часу здійснилося майже «**ЧУДО**». Всього за два роки відбулося об'єднання виробничих, наукових і експлуатаційних космічних сегментів економіки країни в єдине ціле – космічну галузь України. Проте, законодавчо це буде здійснено тільки в 1998 році.

Результатами роботи форуму задоволені

Не дивлячись на постійну надзвичайну зайнятість, напружений, майже цілодобовий графік роботи, Володимир Павлович як людина творча, емоційна завжди знаходив час для спілкування з друзями, колегами по роботі, однодумцями, яких у нього була велика кількість і які його оточували на всіх щаблях його кар'єрного шляху.

На таких неформальних зустрічах панувала тепла, довірлива атмосфера, яка його надихала і надавала нових сил для вирішення складних завдань в повсякденному житті.

З початку 1994 року В. П. Горбуліна все частіше запрошують для консультацій в передвиборчий штаб майбутнього Президента України Л. Д. Кучми. А в серпні 1994 року він переходить на роботу до адміністрації Президента України. Його призначають секретарем Ради Національної безпеки і оборони при Президенті України. Цю структуру, як і НКАУ, треба було створювати «з нуля». Попереду було багато складної і відповідальної роботи.

В. П. Горбулін йшов з космічного агентства на нову відповідальну дільницю державної роботи, залишивши після себе колектив однодумців, відданих загальній справі. Він сформулював ідеологію цієї установи на багато років наперед, заклав фундаментальні основи подальшого розвитку цієї динамічно працюючої структури у важливому стратегічному секторі високих технологій – ракетно-космічній сфері незалежної України.

Керівники ДКА поздоровляють з ювілеєм першого Генерального директора НКАУ В. П. Горбуліна

*В. Горбулін, Ю. Алексєєв, В. Крючков
«Децо з гумору «Літературної газети»*

Попереду нові плани для творіння «України-космічної»

Роки, які пройшли, і досягнення ракетно-космічної галузі повністю підтвердили вірність прийнятих в перші роки молодій державі політичних і організаційних кроків, генератором і реалізатором яких був Володимир Павлович.

Працюючи на різних посадах: в Раді національної безпеки і оборони, в інституті стратегічних досліджень, першим віцепрезидентом Національної академії наук України академік Володимир Павлович Горбулін не поривав зв'язку зі своїм дітищем, яке очолював в далекі 90-ті роки. Ефективність управлінської діяльності НКАУ, а також конкурентоздатність нової для країни галузі на світовому ринку забезпечили Україні почесне місце в «елітному клубі» космічних держав.

За час роботи В. П. Горбуліна Генеральним директором НКАУ було здійснено 25 запусків вітчизняних ракет-носіїв («Циклон-2» - 4, «Циклон-3» - 14, «Зеніт-2» - 7).

Завдання, яке ставив перед собою Володимир Павлович Горбулін в далекому 1992 році, було виконано.

Діяльність Володимира Павловича була високо оцінена державою він нагороджений багатьма нагородами, Почесними званнями, став академіком НАНУ, Героєм України, отримав відзнаку «Національна легенда України».

А для космічного агентства України він назавжди залишиться

«ПЕРШИМ ГЕНЕРАЛЬНИМ»!

Логотип НКАУ

Герайдичний комплекс
Національного космічного агентства України.
Великий герайдичний знак (емблема).

Великий герайдичний знак

В. Горбулін в кабінеті НАН України

ЗБЕРЕГТИ ТА ПРИМНОЖИТИ

Олександр Олександрович НЕГОДА, доктор технічних наук, академік Міжнародної академії астронавтики, Заслужений машинобудівник України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, повний кавалер ордена «За заслуги». Генеральний директор Національного космічного агентства України (02.1995-07.2005).

1995 рік в Національному космічному агентстві починався в обстановці невизначеності і очікування кадрових змін. Наближалася третя річниця від дня заснування космічного агентства України. За чієюсь незрозумілою ініціативою Указ Президента України був підписаний 29 лютого 1992 року, тому в не високосні роки дата створення агентства відзначалася або 28 лютого або 1 березня.

Три роки, які пройшли, були досить непростими для роботи центрального апарату агентства. Необхідно було утвердитися в складі центральних органів виконавчої влади, почалася реалізація першої державної космічної програми, Генеральний директор Горбулін В. П. переведений на роботу в Раду Національної безпеки і оборони, перший заступник Генерального директора НКАУ Шмаров В. М. призначений Міністром оборони, Віцепрем'єр-міністром України. Попереду – відповідальний період підготовки до запуску космічного апарату «Січ-1», який було передбачено першою космічною програмою, забезпечення участі в міжнародних проєктах «Марс-96», «Спектр-Р», «Попередження» та інші.

Непроста ситуація складалася на підприємствах, які випускали сучасну високотехнологічну космічну продукцію. Дивно, але були відсутні замовлення на цю продукцію на внутрішньому ринку, який поволі тільки формувався. Скорочувалося виробництво, відбувся раптовий перехід від серійного до штучного виробництва ракетно-космічної техніки. В цих умовах на чолі агентства необхідно було мати лідера, який би знав специфіку виробництва ракетно-космічної техніки, користувався авторитетом і підтримкою керівників і фахівців підприємств космічної галузі, який би зміг продовжити справу, почату В. П. Горбуліним.

І в Кабінеті Міністрів України, і в Адміністрації Президента України це питання як кажуть «зависло». Впливала непроста політична і економічна ситуація в країні, періодичний пошук «вектора співробітництва», дефіцит професійних кадрів-управлінців. В такій ситуації було не до проблем космічного агентства.

В колективі космічного агентства питання про майбутнього керівника турбувало без виключення кожного працівника. В перші роки тут склався колектив одностайних, ентузіастів, яких манив космос. Люди пов'язали свою долю з агентством і з перспективою працювати тут тривалий час саме довіряючи авторитету В. П. Горбуліна, його поглядам на майбутнє космічної України.

В агентстві завжди було багато відряджених з підприємств і організацій, які займалися космічною діяльністю. Серед них були талановиті вчені, конструктори, інженери, керівники різного рангу.

Звертав на себе увагу заступник Генерального конструктора КБ «Південне» О. О. Негода. Імпонували його інтелігентність, глибоке знання ракетно-космічної техніки, виробничих проблем, розуміння ситуації, яка складалася в країні. Він часто розмовляв з начальниками управлінь та відділів агентства, аргументовано відстоював свою точку зору, радив, як вчинити краще, ділився досвідом вирішення проблем з кооперацією та інше. У багатьох працівників агентства він викликав симпатію та повагу. Поступово в колективі складалася думка про Негоду О. О. як про можливого керівника агентства. Пропозиції колективу НКАУ були підтримані секретарем Ради національної безпеки і оборони Горбуліним В. П. і розглянуто в Адміністрації Президента України.

НАКАЗ №

* 27 * лютого 1995 р.

12-н

Во особливому порядку

Згідно з Указом Президента України від 29.02.95, № 132/95 виступає до виконання обов'язки Генерального директора Національного космічного агентства України при Кабінеті Міністрів України.

Генеральний директор

За тиждень до 3-ї річниці створення агентства Президент України Л. Д. Кучма видає Указ №135/95 від 20 лютого 1995 року «Про призначення Негоди О. О. Генеральним директором НКАУ», а 27 лютого, напередодні свого дня народження, Олександр Олексійович приступив до роботи в космічному агентстві.

В КБ «Південне» та на інших підприємствах це призначення було сприйнято позитивно.

На відміну від практики, яка склалася в останні роки, коли новий керівник приходив на нове місце роботи із «своєю» командою (а це є першою прикметою про можливу корупцію і недовіру колективу, в який він прийшов працювати),

О. Негода очолив команду, яка була сформована на принципах професіоналізму В. Горбуліним.

О. О. Негода з працівниками НКАУ

Ця команда була прискіпливо підібрана. Її основу склали вчені та фахівці ракетно-космічної техніки, управлінці (менеджери), які зберегли кращі традиції конструкторів та інженерів минулих років. Перші кроки їх діяльності в агентстві продемонстрували, що вони швидко адаптувалися до ринкових умов роботи, демонстрували глибокі знання сучасного менеджменту і зберегли закладені в них риси любові до праці, ентузіазму, порядності та чесності. Не дивлячись на пануючі в той час хаотичні зміни, крайнощі на політичних, економічних та ідеологічних фронтах, вони зберегли вірність здоровому глузду, науці, ракетно-космічній техніці, країні.

Такій команді, націленій на рішення важливого державного завдання – збереження України як космічної держави, можна було довіряти і з нею можна працювати.

Співробітники агентства працювали над вирішенням складних проблем перших років, відчуваючи лікоть колег, плече однодумців, які ніколи не підведуть в будь-якій ситуації. Про таких Олександр Олексійович говорив: **«Старий друг – краще нових двох»**.

В середині 1990 років країна переживала складний період реформацій в політичному житті, економіці, системі управління країною. Періодично з'являлися нові акценти у визначенні «вектору співробітництва», змінювалися «пріоритетні напрямки», «стратегічні галузі». Країну наповнили потоки імпортованих товарів, часто низької якості, але в красивій обгортці, які витісняли з ринку товари вітчизняних виробників. Справжні цінності підмінювалися фальшивими. Навіть такі поняття, як демократія, свобода, ринок, конкуренція, втрачали свій початковий зміст. Ринкова економіка змінила звичне розуміння економічних законів і нав'язала свої. Наперед виходять вміння продавати та змусити споживача купувати.

Після дезінтеграції СРСР в Україні залишилася потужна промислова, наукова база, висококваліфікований кадровий потенціал, зайнятий в сфері виготовлення та використання ракетно-космічної техніки. За оцінками іноземних експертів, біля 30% загального союзного потенціалу цієї наукоємної галузі залишилося в Україні. На жаль, в перші роки незалежності України і діяльності НКАУ до цієї важливої галузі не вдалося повернути належну увагу керівників міністерств і відомств, керівників не тільки державних, але й приватних підприємств, які почали з'являтися в цей час. Бурхливо проходили процеси «роздержавлення» економіки, і в цьому, як завжди, не обійшлося без перекручувань та помилок. Без підтримки залишилися стратегічні бюджетоутворюючі галузі, державні підприємства, наукові колективи. Їх керівники докладали титанічних зусиль для того, щоб зберегти колективи, знайти замовників, зберегти соціальну сферу, в той час як господарі приватизованих підприємств в першу чергу вирішували питання особистого збагачення,

Для цього використовувалися різні схеми ухилення від сплати податків, використання специфіки офшорних зон та рахунків, скорочення соціальних витрат та інше. Бурхливо розвивалися сировинні галузі, торгівля, послуги посередників. Звичайна спекуляція, перепродаж товарів стали називати бізнесом, для якого особливої освіти і не вимагалося. Зароджувався клас малоосвіченої, дрібної, пихатої буржуазії. Багато інженерів, конструкторів та вчених – дійсна еліта суспільства в ті страшні 90-і роки пішли «просувати ринкову економіку» або іншими словами на базар. Для цього годилися стадіони в Києві, Дніпропетровську, Харкові, Формувалися гігантські базари в Чернівцях, Хмельницькому, Львові та в інших містах, які свого часу були центрами виготовлення високотехнологічної продукції. Місце справжньої еліти в суспільстві зайняли шоумени, моделі, бізнесмени, «рішали» часто сумнівного походження. В цей час не потрібні були і космічна техніка, і космічні технології і, тим паче, наука про космос. Було зрозуміло, що якщо ці тенденції збережуться і надалі, то через деякий час з'явиться покоління, яке не зможе не тільки створювати щось нове, прогресивне, але буде не в змозі зрозуміти, що створили свого часу їхні попередники.

В умовах загальної стагнації промисловості на економічному просторі країни з'явилися «ефективні» менеджери, таємними задумками яких було проникнення в різні структури, в тому числі і в державні, з метою близько підійти до «фінансових потоків» для використання їх з вигодою для себе та своїх родичів та «друзів».

В процесі, який «пішов», різні спеціалісти-риночники, політологи всіляко доводять та переконують суспільство у неефективності роботи державних підприємств. Це проводилося з метою їх дискредитації, банкрутства, а потім приватизації. І нікому не спало на думку, чому приватизують такі «неуспішні» підприємства? А через деякий час ці підприємства починають успішно працювати, але не на бюджет країни, а на свого хазяїна, швидко збагачуючи його. Внаслідок таких дій з'являються так звані «дірки» в бюджеті, проблеми безкоштовної освіти, доступної медицини, пенсійного фонду, низьких зарплат бюджетників і т. д. Особливо шкідливим для ракетно-космічної галузі О. О. Негода вважав дилетантів, невігласів та популістів.

Діями таких «менеджерів», «професіоналів» на наших очах знищувалася мікроелектроніка, приладобудування, окремі високотехнологічні підприємства. Тільки завдяки тому, що такі «фахівці» не могли вплинути на окремих вчених, керівників трудових колективів, у нас ще збереглися і високо цінуються програмісти, розробники високих технологій, конструктори та інженери.

З перших днів Генеральний директор НКАУ Негода О. О. занурився у вирішення нових для себе, актуальних і важливих для агентства завдань. Їх масштабність і значущість важко порівнювати з тими, які йому доводилося вирішувати в КБ «Південне». Зросла відповідальність за прийняті рішення, їх наслідки перед Урядом, державою, народом.

Олександр Олексійович народився в сім'ї вчительки Валентини Володимирівни та військовослужбовця Олександра Гнатовича, Героя Радянського Союзу, командира 171-ої стрілецької дивізії, яка брала участь в боях за Берлін та в штурмі Рейхстагу.

Вони виховали сина людиною високоморальною, дисциплінованою, відповідальною, яка державні інтереси ставила вище за все.

Ці якості він розвинув і зміцнив під час роботи з керівником, видатним вченим, Генеральним конструктором і організатором робіт зі створення ракетно-космічної техніки, Академіком АН України, Генеральним конструктором КБ «Південне» Володимиром Федоровичем Уткіним, якого вважав своїм вчителем. Ці кращі людські якості він поніс через все своє життя.

В.Ф. Уткін, О.О. Негода

На урочистому засіданні в НАН України, присвяченому 80-річчю від дня народження академіка В. Уткіна

Олександр Олексійович вважав необхідним у вирішенні важливих завдань або при прийнятті важливих рішень спиратися на досвід, знання і думку колективних органів управління. В короткі терміни він формує колегію та науково-технічну раду агентства.

На перший рік його роботи припадає багато важливих подій державної ваги. Серед них запуск космічного апарату «Січ-1», створення Центру управління і випробувань космічних засобів, формування вітчизняної нормативно-юридичної бази (космічного права) України, визначення стратегії розвитку галузі на наступні 5-10 років.

В зв'язку з цим необхідно підготувати ряд урядових документів, спрямованих на підтримку та розвиток космічної діяльності в Україні. Розпочинається напружена нормотворча робота. Олександр Олексійович знайомиться та встановлює контакти з провідними вченими академії наук України. Серед них: Президент Національної академії наук України Патон Борис Євгенович, директор Головної астрономічної обсерваторії Яцків Ярослав Степанович, директор Інституту держави і права НАН України Шемшученко Юрій Сергійович та багато інших.

У них співпадали погляди на роль та подальший розвиток науки і промисловості в нашій країні, зокрема на важливість космічної діяльності як «каталізатора», який повинен сприяти прогресивному розвитку економіки умовах, які склалися в країні після 1991 року.

Галузева колегія НКАУ – колективний орган прийняття рішень

З метою забезпечення ефективної роботи підприємств ракетно-космічного комплексу країни, прийнято рішення створити Інститут космічних досліджень (ІКД) подвійного підпорядкування НКАУ і НАН України (1996 рік) та Міжнародний центр космічного права (МЦКП), засновниками якого стали Національне космічне агентство України, Російське космічне агентство, Національна академія наук України і Російська академія Наук (1998 рік).

О. О. Негода розумів, що розвиток космічної діяльності має проходити на основі сучасних розробок і досягнень вчених, проривних технологій і в рамках вітчизняного та міжнародного космічного права. Щоб досягнути вагомих результатів, необхідно мати тісний зв'язок виробничників, конструкторів, вчених та юристів.

Видання з космічного права України

Перша експозиція НКАУ на виставці в Ле-Бурже (червень 1995 року)

Міжнародні контакти підіймаються на новий рівень. Міжнародні контракти отримують кваліфіковану правову підтримку. Встановлюються контакти з колегами із Франції, Італії, Німеччини, Сполучених Штатів Америки.

Плідними виявилися контакти з керівництвом NASA. Під час зустрічі з адміністратором NASA Даніелем Голдіним обговорювалося широке коло питань. Серед них особливий інтерес американські колеги виявляли до використання досягнень українських фахівців в галузі ракетобудування, двигунобудування, матеріалознавства, космічної ботаніки, біології.

Перший візит на перемовини в NASA (1995 рік)

Одним із важливих завдань першої космічної програми на 1995 рік була підготовка до запуску вперше під юрисдикцією України КА «Січ-1». Для цього планувалося використати ракету-носіє вітчизняного виробництва «Циклон-3» з космодрому Плесецьк. Старт був призначений на 30 серпня 1995 року. Для цього необхідно було вирішити ряд організаційних, бюрократичних, дозвільних та фінансових проблем. Для цього була утворена Міждержавна комісія із запуску, до якої були включені фахівці України і РФ. З Українського боку співголовою комісії призначений 1-й заступник Генерального директора НКАУ Комаров В. Г.

Засідання Міждержавної російсько-української комісії перед запуском першого українського супутника «Січ-1», космодром Плесецьк, серпень 1995 року

На космодромі працювала велика група українських фахівців, яка повинна була забезпечувати пуск РН «Циклон-3» з КА «Січ-1». Під час пуску на космодромі були присутні О. О. Негода і його колега з Роскосмосу Ю. М. Коптєв.

За плечима українських фахівців був великий досвід створення і запуску більше 400 космічних апаратів різного призначення, однак на цей пуск покладалася особлива відповідальність, адже такий запуск супутника в умовах незалежної України відбувався вперше і мав велику політичну складову.

Багато питань в наслідок відсутності на той момент необхідної правової і договірної бази з РФ вирішувалися завдяки особистим відносинам, довіри між колегами, яка склалася в минулі роки з врахуванням спільних досягнень, перемогам і поразкам під час експлуатації ракетно-космічної техніки та дослідження космічного простору.

В космічній діяльності навіть невелика помилка може потягнути за собою серйозні наслідки. Тому в цій сфері, як і в будь-якій іншій, важливі якісна техніка та надійні партнери.

Вночі 30 серпня 1995 року багато служб на космодромі Плесецьк, в космічному агентстві в Києві, у центрі управління в Євпаторії і на підприємствах Дніпропетровська, Харкова, були в передстартовій напрузі. Раптом через збій в системі заправки ракети призупиняється підготовка до старту. Паливо з першого ступеня було злито. Вночі силами російських фахівців несправність була усунута.

«Січ-1» у монтажньо-випробувальному комплексі

КА «Січ-1» на орбіті

Після перевірки всіх систем, рано вранці 31 серпня було надано дозвіл на старт ракеті-носію, і космічний апарат «Січ-1» разом з чилійським мікросупутником виходить на задану орбіту.

Україна отримала свій власний супутник дистанційного зондування Землі. Одночасно була введена в експлуатацію однопунктна система управління та прийому інформації з КА.

Останні місяці 1995 року були присвячені вирішенню важливих проблем майбутнього космічної України. Олександр Олексійович кілька разів доповідав про стан справ Президенту України Л. Д. Кучмі.

За його ініціативою у Президента проходить нарада керівників, провідних фахівців підприємств і організацій космічної галузі, вчених Національної академії наук України, присвячена розгляду питань, пов'язаних з майбутнім розвитком науки і техніки, суттєвою підтримкою космічної діяльності в Україні, виходом на міжнародний ринок, співробітництвом з провідними космічними державами.

Державна комісія із запуску КА «Січ-1» на космодромі Плесецьк (серпень 1995 року)

Однак не все проходить гладко, без ускладнень. Космічна програма фінансується не в повному обсязі (43%), раптово скорочується чисельність працівників агентства до 66 осіб. (Постанова Кабміну від 11.06.1996), невдалий пуск РН «Протон» в листопаді 1996 року поховав багатообіцяючі плани і надії вчених із 40 організацій з 20 країн, які брали участь у підготовці масштабного міжнародного наукового проєкту «Марс-96». Це була велика втрата для світової науки. Управління космічним апаратом «Марс-96» повинне було проводитися з Євпаторійського центру далекого космічного зв'язку.

Космічне агентство, яке було розміщено у висотному будинку на Львівській площі, 8 разом з Міністерством економіки та податковою адміністрацією, в зв'язку активним розширенням останньої виселяють із приміщення. Завдяки розумінню ситуації та підтримці з боку Президента НАН України Б. Є. Патона, агентство розміщується на площах Інституту електрозварювання Академії наук, де і продовжило свою діяльність (подібна ситуація повторилася в 2007 році, коли на площі космічного агентства на заводі «Арсенал» були розміщені суди, районна податкова інспекція та інші організації. НКАУ довелося знову поступитися і працювати в тісних умовах без актового залу, кімнат для перемовин, інформаційного центру та інших приміщень, необхідних для нормального функціонування центрального органу виконавчої влади.)

О. О. Негода завжди намагався забезпечити свій колектив від політичних інтриг, які ніколи не приносили користі суспільству. Він докладав немало зусиль для того, щоб вітри політичних штормів, які проносилися над Україною в той час, найменшим чином торкалися діяльності НКАУ і його підприємств.

Світовий досвід говорив, що надлишкова політизація суспільства часто буває руйнівною, несе ворожнечу і нетерпимість. Вона приносила розлад не тільки в господарські та економічні механізми, але також часто порушувала нормальне життя окремих регіонів і навіть сімей. Тому Олександр Олексійович потуги колективу агентства об'єднує та спрямовує, в першу чергу, на реалізацію конкретних завдань галузі.

Готуються ініційовані Негодою О. О. надзвичайно важливі, стратегічної ваги, документи. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про космічну діяльність», а потім Постанову КМУ №1540 від 23.12.1996 року «Про заходи із підвищення ефективності космічної діяльності». В Міноборони з'являється думка про ліквідацію військових

частин, які обслуговують наземну космічну інфраструктуру. Негода О. О., розуміючи помилковість такої думки, звертається до Президента України з пропозицією збереження цієї важливої складової забезпечення космічної діяльності в країні та висококваліфікованих фахівців, які забезпечували ефективну роботу цієї потужної інфраструктури. Президент 12 серпня 1996 року видає Указ №698/96 «Про Національний центр управління та випробувань космічних засобів». Цим документом передбачалося відрядити зі складу Збройних сил України до Національного космічного агентства особовий склад військових частин, підпорядкованих управлінню ракетно-космічного озброєння Міністерства оборони. Всього було відряджено 12 військових частин з особовим складом 3669 осіб, в тому числі 2875 військовослужбовців.

В зв'язку з появою у агентства нових функцій, його чисельність збільшується до 110 осіб, і створюється управління оборонних програм. Заступником Генерального директора НКАУ призначається генерал-майор Литвинов В. А. Фахівцями Центру вперше в світі розробляється однопунктний метод управління космічними апаратами, який протягом тривалого часу довів свою ефективність.

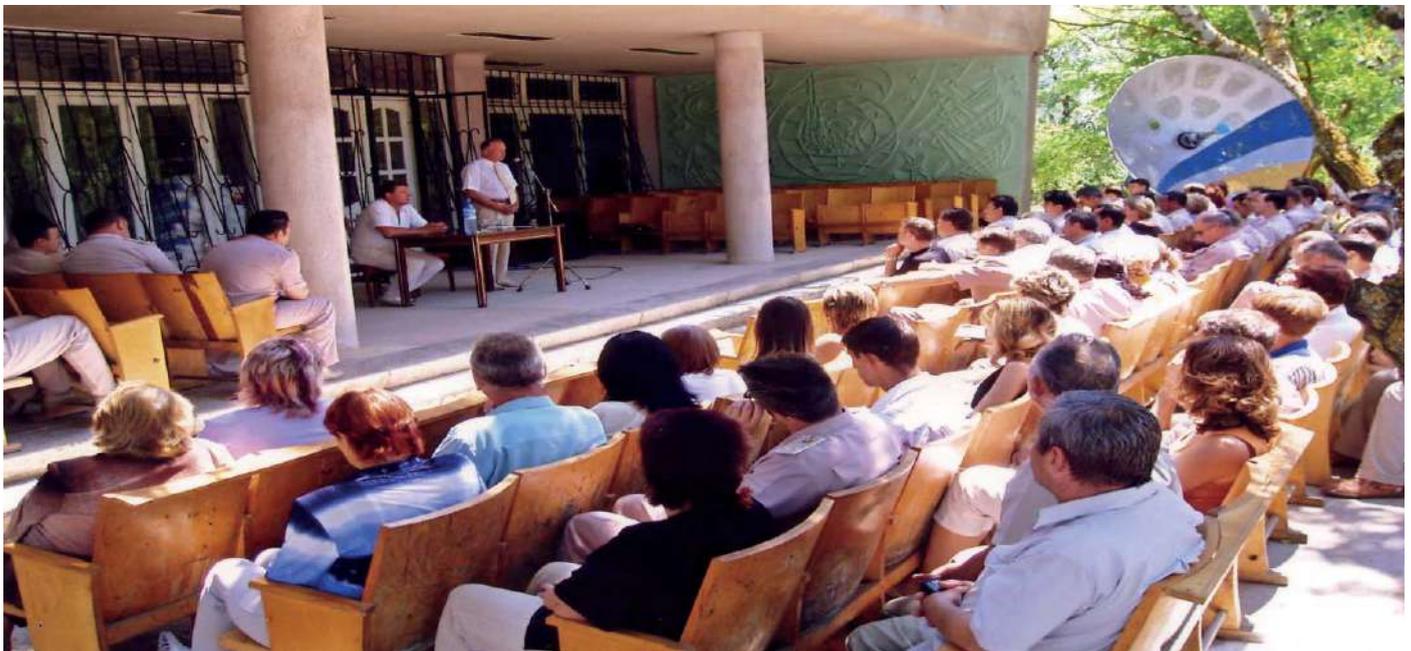

Антенний комплекс в Дунаївцях

Керівництво НКАУ в Головному центрі спеціального контролю

З метою забезпечення високої якості та надійності ракетно-космічної продукції на підприємствах, збережено діяльність військових приймалень у вигляді представництв генерального замовника – Національного космічного агентства України. Олександр Олексійович заглиблюється у проблеми передачі військових містечок місцевим органам влади, будівництва житла для військовослужбовців та інші питання, пов'язані з забезпеченням конверсії надзвичайно складної наземної космічної інфраструктури та її функціонування в нових умовах для вирішення цивільних завдань.

Збори з працівниками Центру. Обговорення питань забезпечення житлом військовослужбовців

Олександр Олексійович вимагав від своїх служб уважно аналізувати процеси, які відбувалися в суспільстві, та робити правильні висновки. Особливо це стосувалося підбору та призначення кадрів, їх професійній кваліфікації, готовності відстоювати державні інтереси. В таких складних умовах необхідно було зберегти якість і надійність продукції, яка вироблялася на державних підприємствах ракетно-космічної галузі, та довіру до неї

іноземних замовників. Готуються до підписання документи щодо участі ряду українських підприємств в масштабних міжнародних космічних проєктах. Вітчизняна ракетно-космічна галузь отримала в цей час надзвичайно чутливий і жорсткий урок. Вперше ми зіткнулися з реальною конкуренцією на міжнародному ринку космічних послуг з його жорсткими правилами. Українська ракета-носій «Зеніт-2» виграла тендер на три запуски 36 космічних апаратів для системи мобільного супутникового зв'язку «Глобалстар». В вересні 1998 року перший пуск з 12-ма супутниками був аварійним і наступні пуски перейшли на ракети-носії інших країн. Україна була виключена з цього проєкту. Для розгортання сузір'я «Глобалстар» було використано більше 10 ракет-носіїв інших країн.

Деякі незалежні експерти в аварійному пуску «Зеніта-2» вбачали, на відміну від офіційної версії, певний корисний умисел. Не дивлячись на невдачу, ракети-носії українського виробництва на світовому ринку пускових послуг в різні роки займали до 12% всіх комерційних пусків.

Відчуваючи компетентність і підтримку космічного агентства, його оперативність у вирішенні різних складних питань, керівники підприємств, які займаються виробництвом ракетно-космічної техніки, часто обговорюють з Негодою О. О. питання об'єднання в галузь під управлінням НКАУ. Серед них авторитетні Генеральні директори та Генеральні конструктори КБ «Південне» Конюхов С. М., ВО «Південмаш» Алексєєв Ю. С., АТ «Хартрон» Айзенберг Я. Є., Київського радіозаводу Топчій Д. Г., заводу «Київприлад» Лебедєв О. М., Голова правління ПРАТ «АТ НДІРВ» Верещак О. П. та інші.

Розпочинаються роботи із підготовки відповідних документів. Указом Президента України «Про заходи щодо підвищення ефективності космічної діяльності» в 1998 році до сфери управління НКАУ передаються підприємства та організації, які виробляють ракетно-космічну техніку, Космічному агентству надається статус **спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади**. Затверджуються положення про систему сертифікації космічної техніки України, про представництво генерального замовника на підприємствах космічної галузі.

*Вручення перехідного прапора
за кращі показники в роботі
ВО «Комунар»*

Поступово ця високотехнологічна галузь розкривала свій потенціал, нарощуючи виробництво, створюючи нову продукцію. З року в рік галузь демонструвала позитивні результати в своїй діяльності, стала експортоспроможною та бюджетоутворюючою. Підприємства галузі стали співучасниками кількох міжнародних космічних проєктів. Завдяки цьому на ринку надання пускових послуг Україна увійшла в п'ятірку світових лідерів.

Дещо раніше Указом Президента України Л. Д. Кучми був створений Національний центр аерокосмічної освіти молоді (11.06.1996) і Національний центр управління і випробувань космічних засобів (12.08.1996).

Як було продемонстровано в наступні роки, це були своєчасні і мудрі рішення, які дозволяли зберегти і розвинути наявний потенціал українських підприємств і вивести їх на світовий ринок космічної техніки і послуг.

Олександр Олексійович всі свої новаторські ідеї намагався донести до всіх розробників другої Національної космічної програми на 1998-2002 роки. Цей документ розроблявся з урахуванням вже сформованої ракетно-космічної галузі України, яка нараховувала 40 підприємств організацій і установ, і був прийнятий Верховною Радою України як Закон України (грудень 1997 року).

Олександр Олексійович намагався надати галузі завершений вигляд: формується галузева профспілка «Космомаш», створюється Рада молодих фахівців галузі, проводяться галузеві конкурси кращих за професією, кращий раціоналізатор та винахідник, спартакіади, огляди художньої самодіяльності, затверджується положення про Перехідний прапор НКАУ для кращих трудових колективів та інше. В 1997 році встановлюється професійне свято – День працівників ракетно-космічної галузі України (12 квітня). Олександр Олексійович високо цінував працю людей, які працюють в галузі. В 2000 році за його ініціативи встановлюються звання «Ветеран космічної галузі», «Почесний працівник космічної галузі», а згодом, галузеві медалі «Янгеля М. К.» і «Макарова О. М.».

В президії з'їзду АКТУ

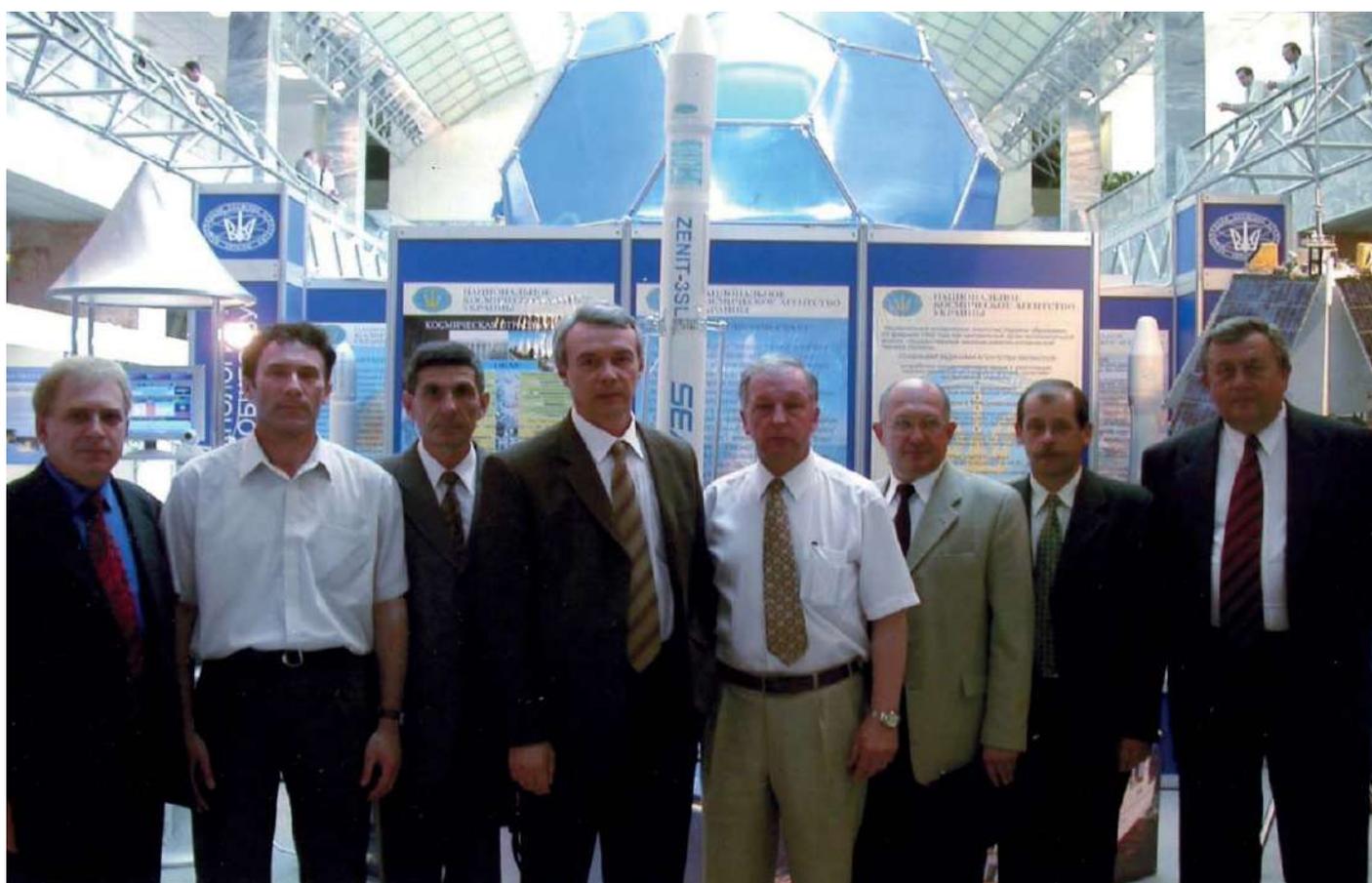
Обговорення колективної угоди з керівництвом профспілки «Космомаш»

О. О. Негода з радою молодих фахівців галузі

В 2002 році утворюється Всеукраїнська громадська організація «Аерокосмічне товариство України», яку очолив льотчик-космонавт Віталій Михайлович Жолобов.

В агентстві розуміли незрілість і неспроможність внутрішнього ринку для використання досягнень ракетно-космічної техніки і, передбачаючи небезпеку, втрати безцінного наукового і технічного потенціалу галузі при орієнтації на нього, шукали вихід на зовнішні ринки, партнерів за кордоном. НКАУ стає постійним учасником космічних виставок і салонів. Серед них найбільш популярні салони Ле-Бурже (Франція), ІЛА (Німеччина), МАКС (РФ), «Авіасвіт» (Україна), а також виставки в Китаї, Індії, Австрії.

Салон «МАКС»

Салон Ле-Бурже

Виставковий зал в ООН (Відень)

З ініціативи Національного космічного агентства в Україні проводиться ряд міжнародних конференцій, зокрема з партнерами із Європи.

Олександр Олексійович зміцнює управління міжнародного співробітництва, запроваджує посаду свого заступника з міжнародних питань. Сам активно займається цими проблемами, вимагає від керівників підприємств та установ активної роботи в цьому напрямку.

В галузі йде активний обмін візитами і делегаціями з провідними космічними державами світу, ракетно-космічними фірмами, окремими фахівцями.

Відкриття наукової конференції з питань співробітництва України з ЄКА

Негода О. О. акцентує увагу на активній роботі делегації НКАУ в комітеті ООН по космосу, в його науково-технічному і юридичному підкомітетах. Тут з презентаціями регулярно виступають, беруть участь в дискусіях представники НКАУ, керівники і фахівці провідних підприємств галузі, вчені.

Виконуючи доручення Президента України Л. Д. Кучми відносно підготовки українського космонавта до польоту на американському космічному кораблі типу шатл, Олександр Олексійович провів успішні перемовини з керівником NASA Даніелем Голднім, які завершилися погодженням участі українського космонавта, спеціаліста з корисного навантаження, в черговій місії STS-87 на шатлі «Колумбія». Він приділяв реалізації цього проекту особливу увагу.

Зустріч в НКАУ з Джоном Д. Шумахером, заступником адміністратора NASA із зовнішніх зв'язків (березень 1997 року)

В космічному агентстві була створена спеціальна комісія з відбору кандидата на політ. Олександр Олексійович зустрівся з вченими інституту ботаніки НАН України, які готували наукові експерименти на борту шатла, слідкував за проходженням стажування і підготовкою кандидатів на космічний політ в США, обговорював хід підготовки до цього важливого проєкту з американськими колегами.

Учасники фінального відбору: Л. Каденюк, В. Мейтарчан, Я. Пустовий, Н. Адамчук

За підсумками стажування в США і тестування були визначені два кандидати – Леонід Каденюк (основний) і Ярослав Пустовий (дублер).

Екіпаж «Колумбії». Другий праворуч – Л. Каденюк, третій праворуч – Я. Пустовий. Перший ліворуч – командир екіпажу К. Крегель

Старт космічного корабля «Колумбія» 19 листопада 1997 року

В складі української делегації, яка прибула в Космічний центр імені Дж. Кеннеді в штаті Флорида (США) проводити в космічний політ в складі міжнародного екіпажу Леоніда Каденюка, і нараховувала понад 100 осіб, були Президенти України Л. Д. Кучма, Л. М. Кравчук, велика група вчених на чолі з Президентом НАН України Б. Є. Патонем, директор інституту ботаніки НАН України К. М. Ситник, делегація земляків космонавта з Чернівецької області, представники засобів масової інформації. Всі вони розташувалися в невеличкому містечку Коко-біч біля космодрому.

На старті шатлу «Колумбія» 19 листопада 1997 року були присутні біля 10 тисяч американців, велика делегація з Японії, представники української діаспори.

Космонавт Л. Каденюк

Емблема Місії STS-87

Під час місії було виконано 10 наукових експериментів, проведена масштабна освітня програма, в якій взяло участь понад 40 тисяч школярів і студентів з України і США. Результати проведених експериментів були високо оцінені Міжнародною академією астронавтики. Написані статті, видана книга «Рослини в космосі».

У вересні 1998 року члени екіпажу «Колумбії» відвідали Україну, а також малу Батьківщину космонавта Леоніда Каденюка с. Клішківці Чернівецької області та м. Дніпропетровськ.

Урочистим було прийняття і нагородження членів екіпажу Президентом України Л. Д. Кучмою в Маріїнському палаці.

О. О. Негода зустрічає членів екіпажу шатлу «Колумбія»

Екіпаж «Колумбії» та організатори проекту на прийомі в Маріїнському палаці

Екіпаж шатлу «Колумбія», місія STS-87

Стратегічною проблемою, яка вимагала беззаперечного вирішення, була проблема незалежного доступу України в космічний простір. До цього часу вітчизняні ракети-носії стартували з позицій, космодромів, які розташовані в Російській Федерації. Попередньо вивчалися і опрацьовувалися можливості розташування стартового комплексу в Австралії або в одній із країн Латинської Америки. Вивчення та аналіз можливостей Чилі, Аргентини, Бразилії, їх економічних, географічних і людських показників схилилися на користь Бразилії. Розташування біля екватору, на березі океану, наявність деякої інфраструктури були тими чинниками, які зіграли на користь цієї країни. З врахуванням цих факторів був підготовлений візит Президента України до Бразилії.

Поїздка Негоди О. О. в складі делегації, яку очолював Президент України Кучма Л. Д. в Бразилію в 1996 році, дала поштовх початку реалізації проекту будівництва стартового комплексу для РН «Циклон-4» на космодромі Алькантара.

В 2006 році утворюється спільне підприємство «Алькантара Циклон Спейс».

Керівники космічних агентств України і Бразилії обмінюються підписаними документами про створення спільного підприємства

РН «Циклон-4» в цеху ВО «Південмаш»

Розпочинаються роботи на космодромі. Готується для відправки технологічне обладнання для наземного стартового комплексу.

Підписання робочих документів з бразильською делегацією (м. Київ, 2003 рік)

Відкриття в Бразилії пам'ятного знаку на честь початку українсько-бразильського проекту «Циклон-4»

Будівництво стартового комплексу на космодромі Алькантара

Одночасно ведуться перемовини з делегаціями NASA, Державним департаментом, Міністерством торгівлі США і Світовим Банком щодо проєкту «Морський старт». Вміння Олександра Олексійовича вести перемовини яскраво продемонстрували підсумки спільної роботи з Світовим банком, процес підписання угод між країнами щодо проєкту «Морський старт». Вирішальними були зустрічі делегацій України та США в Вашингтоні і в Києві. В кінці 1997 року, за кілька днів до Різдва, у Відні, в посольстві України в Австрії був заключний тур тривалих перемовин з цього питання.

Перемовини між Україною і США завершилися успішно

З американського боку делегацію очолювала представник Міністерства економіки і торгівлі США Катрін Новеллі, з українського – Негода О. О. Ці перемовини повинні були надати «зелене світло» реалізації проєкту «Морський старт». Американська сторона цікавилася скільки ракет-носіїв «Зеніт» українська сторона може випускати щорічно, яка їх надійність, статистика пусків і т. п. Крім того, перш ніж дати старт проєкту, американська сторона раптово вносить пропозицію підписати угоду між урядами України і США про захист супутникових технологій США. Погоджуючись з цим, українська сторона попросила зробити перерву для консультацій. В підсумку, після перерви українська сторона запропонувала американській делегації підписати аналогічну угоду про захист українських технологій, які використовуються під час виробництва ракетної техніки. В свою чергу американська сторона також просить зробити перерву. Після консультацій з Вашингтоном американська сторона погодилася з пропозицією нашої делегації.

В підсумку була підготована Угода між Урядами України та США про захист технологій, пов'язаних із запуском Україною ліцензованих США комерційних космічних апаратів (6 березня 1998 року), а потім – про захист технологій, пов'язаних з українськими ракетами-носіями, ракетним обладнанням та технічними даними для проекту «Морський старт» (29 вересня 1999 року).

*Зустріч з адміністратором NASA
Д. Голдінім*

*Морська платформа «Одісей» та командний
корабль в базовому порту Лонг-Біч,
штат Каліфорнія*

Негода О. О. завжди вів перемовини вміло, з гідністю та повагою до партнерів. Разом із тим, він ніколи не давав себе або українську сторону будь-як принизити або зневажити. Багато іноземних колег і партнерів знали про це і завжди з повагою відносилися до української делегації, її керівника та пропозиціям, які надходили з нашого боку.

Як приклад, можна привести витяг із ноти Посольства США в Україні: «...уряд Сполучених Штатів вживатиме всіх заходів для забезпечення використання вищеперерахованого обладнання і технологій тільки для програми «Морський старт», а також, «...щоб вищезазначене обладнання і технології не були модифіковані і скопійовані».

У 1999 році ракета-носієй «Зеніт-3SL» вперше стартувала з морської платформи «Одісей» з екватору поблизу о. Різдва і вивела на геостаціонарну орбіту макет КА DemoSat (США).

Пусковий комплекс «Морський старт». Старт 28 березня 1999 року

Наполеглива робота проводилася з країнами Європейського Союзу, РФ, Китаєм та іншими космічними державами з метою розвитку спільних комерційних космічних проєктів.

Особливі взаємини склалися з колегами із NASA завдяки гарним відносинам керівництва двох країн.

Під час візиту в Україну Президента США Б. Клінтона (2000 рік)

Олександр Олексійович постійно тримав в полі свого зору хід виконання планів з розвитку і використання ракетно-космічної техніки вітчизняного виробництва, як основи незалежності на міжнародному ринку космічних послуг. Після запуску проєкту «Морський старт» продовжували працювати на ринку космічних послуг вітчизняні «Циклон-2», «Циклон-3», «Зеніт-2».

В умовах певної розрядки напруженості між провідними країнами світу керівники великих ядерних країн домовилися провести часткове знищення ядерних потенціалів, який розташований на міжконтинентальних балістичних ракетах.

Внаслідок угод укладених між країнами підлягали знищенню міжконтинентальні балістичні ракети стратегічного призначення. Серед переліку ракет, які підлягали утилізації були і унікальні за своїми якостями і технологіями ракети РС-20 (SS-18, «Сатана») української розробки і виробництва. Ці ракети склали основу ракетно-ядерного щита Радянського Союзу. Як завжди, до цього важливого проєкту Олександр Олексійович поставився надзвичайно серйозно і професійно. Розпочалася підготовча робота на підприємствах галузі, які, в свій час, були причетні до виготовлення цієї зброї. За ініціатииви української сторони було запропоновано знищення цих ракет проводити незвичним способом. Це був інноваційний проєкт, внаслідок якого проводилася конверсія цих ракет і вони використовувалися для виконання завдань із запуску на орбіту цивільних космічних апаратів. Тобто ракета, яка знищувалася, виконувала корисну роботу – виводила корисне навантаження для роботи на орбіті. Для реалізації цього проєкту було утворено спільне з РФ підприємство «Космотрас».

*Перший старт РН «Дніпро» з КА «UoSat-12» (Велика Британія).
21 квітня 1999 року*

В цьому ж році, після тривалої підготовчої роботи, почав діяти спільний з РФ проєкт «Дніпро», в якому конверсійна потужна міжконтинентальна ракета стратегічного призначення вже працювала для запуску космічних апаратів. З таким підходом погодилися і західні партнери і навіть користалися послугами РН «Дніпро».

Так було успішно реалізовано це інноваційне рішення щодо ліквідації міжконтинентальних ракет стратегічного призначення.

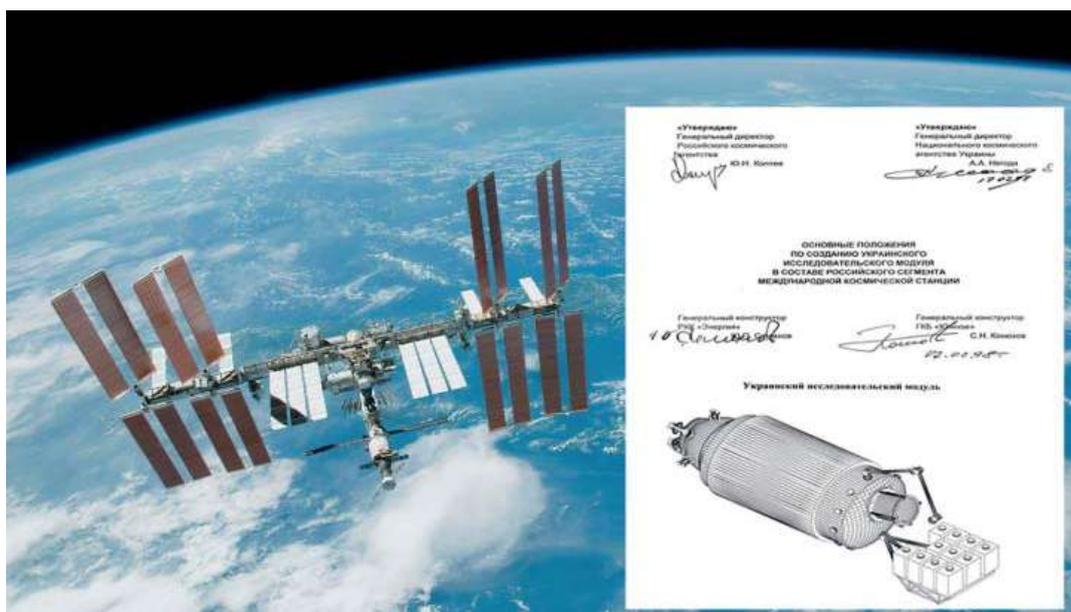
За ініціативи Олександра Олексійовича з'явилася нова форма роботи з Російською Федерацією, коли щорічно стали проводитися зустрічі «чотирьох» - керівників космічних агентств і академій наук, на яких розглядалися актуальні питання спільної роботи, перспективні проєкти, усувалися різного характеру проблеми кооперації та інше. Олександр Олексійович переконливо доводив ефективність роботи галузі, демонстрував нові розробки і досягнення зразків високотехнологічної продукції підприємств вітчизняної галузі.

Виносний вимірювальний пункт, розміщений в Омані

Ракети-носії вітчизняного виробництва стартували з 5 космодромів світу

Проект створення українського модуля для Міжнародної космічної станції (МКС)

Поступово галузь набирала темпів у роботі, збільшувала експортну складову своєї космічної продукції, нарощувала випуск так званої «цивільної продукції». Слід зазначити, що на експорт підприємства відправляли не сировину, а високотехнологічну продукцію – ракети-носії, космічні апарати, різноманітні прилади, вузли стикування «Курс», системи управління ракет-носіїв та інше. Причому об'єми цього експорту росли із року в рік і в 2003-2005 роках склали понад 50% від загального випуску продукції. Валютні надходження значно перевищували витрати бюджету країни на космічні програми.

Це досягалося завдяки роботі спільних підприємств «Морський старт», «Космотрас», в яких експлуатувалися ракети-носії українського виробництва «Зеніт-3SL», РС-20, системи управління для РН «Союз», «Протон», стикувальні вузли «Курс» та інша продукція.

Крім того, враховуючи обмежені можливості внутрішнього ринку для космічної продукції, а також в зв'язку з необхідністю повного завантаження і ефективного використання виробничих потужностей на підприємствах галузі велика увага приділялася зростанню об'ємів, підвищенню якості та розширенню асортименту продукції для населення (сфери послуг, торгівлі, медицини, транспорту, тощо).

Система «Курс» здійснює стикування на орбіті

Результати такої діяльності бажано було донести до широкої громадськості. Було вирішено провести масштабну виставку, на якій продемонструвати досягнення вчених, конструкторів ракетно-космічної галузі. Цю ідею підтримав Президент Національної академії наук України Б. Є. Патон. Об'єднав зусилля Національного космічного агентства і Національної академії наук України до 10-ї річниці незалежності України була організована масштабна виставка «Космічні технології-на службу суспільству». Виставка була розгорнута в Українському домі на Європейській площі в центрі Києва.

Урочисте відкриття виставки. В центрі - О. О. Негода

Декілька тисяч квадратних метрів в залах цього дому були зайняті унікальними експонатами, зразками космічної та цивільної продукції, яку представляли підприємства галузі та Національної академії наук. Серед них повнорозмірний КА «Січ-1», макети ракет-носіїв українського виробництва «Циклон-2», «Циклон-3», «Зеніт-2», «Зеніт-3SL», «Дніпро» (SS-18, «Сатана»), дублікат магнітофона, з яким здійснив політ перший космонавт нашої планети Ю. О. Гагарін. Цей магнітофон, важливі елементи рухомої частини радянських місяцеходів були виготовлені в Україні. Управління місяцеходами здійснювалося операторами із Центру управління, розташованого в с. Шкільне поблизу м. Євпаторія (Крим). Цивільна продукція також була широко представлена на виставці. Це телевізори («Славутич», «Берізка», «Весна»), унікальна медична апаратура, зварювальні апарати, водо-, газо-, електролічильники, різноманітне електрообладнання, комплектуючі, шасі для літаків, залізничних вагонів, а також трактори, комбайни, тролейбуси, трамваї, електроавтобуси, вітроагрегати.

На початку двох тисячних років питома вага цивільної продукції в загальному об'ємі продукції, що вироблялася на підприємствах галузі складала понад 50% .

На Донузлавській, Миронівській, Тарханкутській та Новоазовській вітрових електростанціях встановлено понад 800 вітроагрегатів

Тролейбус і комбайн «Славутич» розробки і виготовлення КБ «Південне» і ВО «Південмаш»

Великий інтерес викликала апаратура для шахтарів, широкий спектр техніки для житлово-комунальних господарств (електро- і водолічильники та інше), різне устаткування для харчової промисловості. Протягом всіх днів роботи виставки перед відкриттям виставкових залів шикувалися численні черги киян, які бажали пройти медичне обстеження на УЗД-апараті, мамографі та іншій медичній техніці, яка вироблялася в галузі. Дослідження безкоштовно проводили кваліфіковані медичні працівники.

Відвідувачів, яких за час роботи виставки було понад 200 тисяч, вітали різноманітні музичні колективи, спортсмени-гімнасти, акробати.

Ця виставка була одною із найбільш яскравих подій в комплексі заходів, присвячених Дню незалежності України в 2001 році, мала великий позитивний резонанс в суспільстві та показала великі можливості ракетно-космічної галузі України.

Прес-конференція керівників НКАУ на виставці «Космічні технології на службу суспільству».

В. Г. Комаров, О. О. Негода, Е. І. Кузнєцов

Олександр Олексійович мав надзвичайно важливу для керівника рису – позитивну цілеспрямованість, постійне невдоволення досягнутим, настійливий творчий пошук нового й намагання до удосконалення досягнутого раніше.

З цією метою він запропонував практикувати виїзд членів колегії та науково-технічної ради на місця – на підприємства, в організації, в конструкторські бюро. Під час зустрічей з працівниками цих колективів він обговорював перспективні питання, актуальні наукові розробки, вивчав їхні пропозиції з цих питань. Цікавими були зустрічі з представниками підприємств Харкова, Дніпропетровська, з військовослужбовцями Євпаторійського центру і Державного центру спецконтролю, з працівниками предстаніцтва замовника.

Керівництво НКАУ під час відвідин підприємств галузі в м. Харків

*В ЦУПі під час запуску КА «СІЧ-1М» і КА «Мікрон»
РН «Циклон-3» (24 грудня 2004 рік)*

Доповідь на щорічній підсумковій колегії НКАУ (січень 2005 року)

За результатами таких зустрічей та з врахуванням пропозицій, які надходили, готувалися накази НКАУ, Постанови Уряду та Укази Президента. Наприклад, реакцією на такі заходи були Укази Президента «Про заходи щодо підвищення ефективності космічної діяльності» (27.10.1998), «Про заходи щодо використання космічних технологій для інноваційного розвитку економіки країни» (06.02.2001), Постанова Уряду «Про утворення Єдиної супутникової системи передавання інформації» (02.12.1996), «Про міжвідомчу програму використання космічних технологій у створення та виробництво високотехнологічної цивільної продукції для потреб внутрішнього ринку і на експорт на 2001-2005» (27.06.2001). Як видно з назв цих документів, вони були актуальними не тільки на той період, але і на перспективу, випереджуючи час на 15-20 років. Ці документи були покладені в основу під час розробки третьої космічної програми на 2003-2007 рр.

Нова програма максимально враховувала світові тенденції в космічній діяльності, її комерціалізації та міжнародній кооперації. Одним із найважливіших проєктів нової програми було створення для ракети-носія «Циклон-4» стартового комплексу на бразильському космодромі Алькантара, який повинен був забезпечити незалежний доступ України в космос. Розуміючи важливість зміцнення обороноздатності країни та забезпечення збройних сил сучасною ракетною технікою та космічними технологіями, Олександр Олексійович неодноразово порушував питання розробки ракетного комплексу «Борисфен», вітчизняного супутника зв'язку «Либідь», космічного апарату високої роздільної здатності, тощо. Однак час минав, комплекс «Борисфен» в кресленнях регулярно модернізували і він поступово переріс в новий комплекс «Сапсан», але так і не було отримано замовлення на його виробництво. Тобто космічне агентство знову випереджало час і зіткнулося з незрозумілими силами, які протидіяли швидкому розвитку сучасних і необхідних державі космічних проєктів. На жаль, економіка країни, окремі чиновники в той час не були готові до сприйняття нових, інноваційних проєктів, що негативно впливало на фінансування і розвиток галузі, на подальший розвиток промисловості країни.

Світовий досвід говорить про те, що ставки на туризм, спорт, шоу-бізнес ніколи не вирішували проблеми економіки країни, підвищення добробуту населення. Не приділяючи уваги промислому виробництву, науці, ми поступово опустилися до нижнього порогу, коли наша високотехнологічна, промислова країна може перейти до так званих країн «третього світу» та потрапити на околицю сучасного інформаційного суспільства.

10 років Негода О. О. очолював Національне космічне агентство України. Це були роки напруженої самовідданої праці, боротьби за життя та зміцнення високотехнологічної прогресивної сучасної ракетно-космічної галузі. За цей період зроблено чимало. Прийнято 9 Законів України, підготовано понад 80 документів, підписаних Президентом і Урядом країни, 95 угод і меморандумів про співробітництво з 15 країнами. Створені спільні підприємства «Морський старт», «Космотрас», «Алькантара Циклон Спейс». Почали працювати в міжнародних космічних проєктах ракети-носії «Зеніт-3SL», «Дніпро». Вміле просування на світовий ринок нашої ракетно-космічної техніки, участь підприємств галузі в масштабних міжнародних космічних проєктах, в спільних підприємствах забезпечили Україні гідне місце в так званому «клубі космічних держав». Конструкторські бюро постійно працювали над розробкою космічних апаратів нового класу, в тому числі мікросупутників, які можна було пропонувати іншим країнам. Підготовлені наукові експерименти для проведення на борту Міжнародної космічної станції. Динаміка росту показників була позитивною.

Стартує «Морський старт – РН «Зеніт 3SL»

В 1998 році **Негоду Олександра Олексійовича** за велику роботу, спрямовану на розвиток науки і ракетно-космічної діяльності в Україні, її мирний, гуманістичний напрямок та отримані високі результати Фонд міжнародних премій-ордена Миколи Чудотворця нагородив єдиною в світі нагородою, на якій написані слова **«За примноження добра на Землі»**. Орден вручив Президент Фонду міжнародних премій-ордена Миколи Чудотворця К. Бобрищев.

*Вручення Б.Є. Патону і О. О. Негоді Орденів Святого Миколая Чудотворця
«За примноження добра на Землі»*

Останнім часом Олександра Олексійовича все більше турбували спортивні травми, які він отримав в молоді роки. В 60-х роках він активно займався альпінізмом. На його рахунку численні сходження на вершини Кавказу. Під час однієї із експедицій трапився зрив з висоти та падіння. Внаслідок травма хребта. З часом наслідки цього падіння ставали більш відчутними.

Давня травма причиняла постійний біль, все частіше вибивала з робочого ритму. Кожний день роботи давався з великою напругою, Працювати в пів-сили йому не давала порядність, не дозволяла совість.

Підкорювачі Ельбрусу

В червні 2005 року він подав заяву з проханням піти у відставку за станом здоров'я. Багато із задуманих раніше планів йому не вдалося реалізувати, але вони були підхоплені і продовжені його однодумцями.

За час роботи О. О. Негоди на посаді Генерального директора НКАУ було здійснено 45 пусків вітчизняних ракет-носіїв («Циклон-2» - 7, «Циклон-3» - 8, «Зеніт-2» - 10, «Зеніт-3SL» - 16, «Дніпро» - 4).

Олександр Олексійович не поривав зв'язків з космічним агентством. Під час зустрічей з ним колеги часто радилися, обмінювалися думками, емоційно згадували минулі події. На професійному рівні проходили бесіди про майбутнє космічної галузі, на які напрямки потрібно спрямувати свої зусилля, які шляхи обрати для подальшого її ефективного розвитку.

Десять років, які Генеральний директор Олександр Олексійович Негода знаходився на чолі космічного агентства, можна порівняти з десятима ступенями підйому галузі на вершину визнання в світі України Космічною Державою.

З днем народження, дорогий Олександр Олексійовичу!

Е. Кузнєцов, Ю. Алексєєв в гостях у подружжя Олександра і Людмили Негоди (28 лютого 2007 р.)

Галузеві відзнаки НКАУ

Прапор НКАУ

Медаль О. Макарова

Медаль М. Янгеля

ТЯЖІННЯ КОСМОСУ

Юрій Сергійович Алексєєв – Герой України, Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, Академік Міжнародної академії астронавтики, Генеральний директор ВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова» в 1992-2005 роках, Генеральний директор Національного космічного агентства України в 2005-2009 роках, Голова Державного космічного агентства України з 2010 до 2014 року.

Головне – не здавати позицій і досягати більшого

2005 рік був складним роком для України і Національного космічного агентства. Змінювався в черговий (11-й) раз уряд, і кожен раз до високих кабінетів приходили нові команди. Разом із заняттям високих посад, нові люди починають вивчати предмет управління регіоном, галуззю або державою одночасно з процесом управління безпосередньо. Одна команда, «недовивчивши» і «недокерувавши», йде, і їй на зміну приходять нові амбітні провінціали земляки, родичі, куми, бізнес-партнери, такі ж як і попередні «професіонали». У кадровій політиці основним критерієм став не професіоналізм, а зв'язки і партійна приналежність. За 14 років Незалежності України кожен уряд, що приходив до влади, обіцяв нові реформи, внаслідок яких очікувалося зростання промислового виробництва, поліпшення соціальних стандартів, виведення України в число провідних держав світу. А на практиці все відбувалося по-іншому.

Падіння, падіння, падіння...

Потужний доробок, зроблений в сфері промислового виробництва, сільського господарства і науки до 1991 року не дав експериментам у сфері управління державою, економікою знищити остаточно той потенціал, який був накопичений в країні (ВВП України складав 5% світового, при чисельності населення 0,8%). Незважаючи на пережиту «шокову терапію» (відсутність державного замовлення і фінансування, скорочення виробництва в десятки разів, звільнення до 70% працівників), підприємства, що випускали космічну продукцію, вдалося вберегти від повного розпаду і знищення. Вони зберегли основу виробництва і кістяк трудових колективів.

Завдяки фахівцям, які працювали в НКАУ, керівникам підприємств космічної галузі, їх воістину самовідданим, титанічній роботі для прориву на світовий космічний ринок, участі в міжнародних космічних проєктах, підприємства космічної галузі поступово ставали на ноги. Вже 6 років працювали проєкти «Морський старт», «Дніпро», залишилися стабільними коопераційні зв'язки з Російською Федерацією та з'явилися нові напрацювання з іншими країнами. Обсяги виробництва (у порівнянні з 2003-м роком) зросли на 16%, продукція, що експортується в загальному обсязі склала 38%, з кожним роком зростали валютні доходи за виконання комерційних контрактів. Все це привертало увагу до роботи галузі.

Черговий пуск РН «Зеніт-3SL» з платформи «Одісей»

Старт успішний !!!

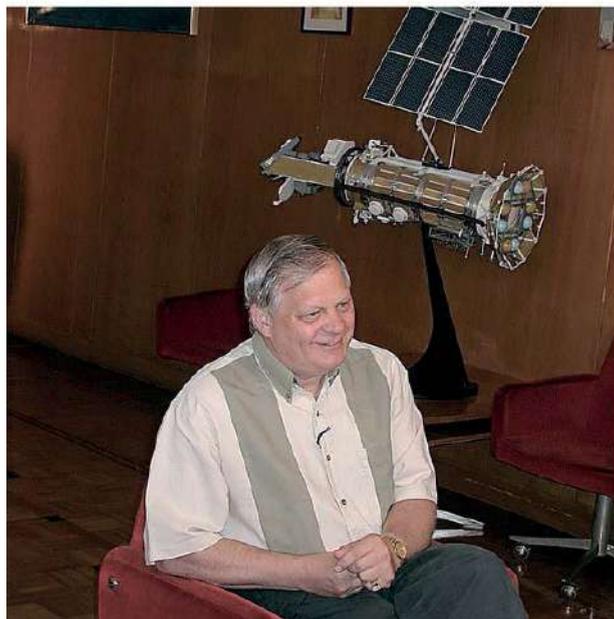
За минулий 2005-й рік було здійснено 6 пусків ракет-носіїв українського виробництва з космодромів, розташованих в Європі (Плесецьк), Азії (Байконур), Америці («Морський старт»). Було виведено на навколосезні орбіти 8 КА, в тому числі вітчизняного виробництва «Січ-1М» і «Мікросупутник».

Виходячи з рішень Ради з національної безпеки і оборони від 14 березня 2005 року «Про засади реформування системи центральних органів виконавчої влади», Президент України В. Ющенко видає Указ №658 від 15.04.2005 року, в якому доручив Кабінету Міністрів України створити при Президенті України комісію з питань космічної діяльності, а також подати пропозиції щодо оптимізації функцій НКАУ. З'явилися різні пропозиції, в тому числі з боку Міністерства промислової політики, включити НКАУ і підприємства галузі в сферу управління цього міністерства. Скликається нарада у Прем'єр-Міністра України Ю. Тимошенко, на якому вирішується питання «оптимізації». (В цей час різко погіршився стан здоров'я Генерального директора НКАУ О. О. Негоди. Багаторічна боротьба з важкою недугою результатів не дала. Олександра Олексійовича госпіталізували). З доповіддю, а потім і з відповідями на непрості питання Прем'єр-Міністра України виступив заступник Генерального директора НКАУ Е. Кузнецов. Наряду Прем'єр-Міністр Ю. Тимошенко, звертаючись до В. Шандри – Міністра Мінпромполітики, закінчила словами: «Пане Міністре, мене переконали. І Ви бачите, що НКАУ не може бути Вашим структурним підрозділом».

Іншими словами, загроза поглинання космічного агентства іншою структурою була відведена, і на якийсь термін були відбиті спроби перепідпорядкувати НКАУ іншим інтересам, крім державних. В НКАУ, а також на підприємствах галузі зітхнули з полегшенням.

27 травня 2005 року у Президента України В. Ющенка проходить нарада з питань космічної галузі. Президент підкреслив, що «...ми не маємо права втратити галузь» і дав доручення підготувати документ щодо підтримки космічної галузі.

У космічному агентстві після виходу у відставку через хворобу О. Негоди найбільше побоювалися, що керівником може бути призначена людина не з галузі, а який-небудь «жвавий політик» з новим ринковим «мисленням», одержимий «реформаторською» сверблячкою. Наслідки такого призначення прогнозувалися досить трагічними для галузі.

25 липня 2005 року Указом Президента України Генеральним директором НКАУ призначений Юрій Сергійович Алексєєв

July 25, 2005, Yuriy Alexseyev was appointed to the position of the NSAU Director-General by the Decree of the President of Ukraine

На щастя, ці побоювання не підтвердилися. 10 червня Президент України підписує Указ №933 «Про заходи щодо подальшого розвитку космічної галузі України», а 25 липня 2005 року Указом Президента України №1121 Генеральним директором НКАУ призначений Юрій Сергійович Алексєєв, Генеральний директор ВО «Південмаш». Період невизначеності і невпевненості в галузі закінчився.

У той час, коли в Дніпропетровську Тіна Миколаївна, секретар Ю. С. Алексєєва, плакала, в Києві, в Національному космічному агентстві, панував піднесений настрій. На посаду Генерального директора НКАУ призначений професіонал високого рівня, Генеральний директор «Південмашу», який останні 13 років гідно пройшов непрості 1990-ті роки, зберіг спеціалізацію і колектив заводу, досвідчений і авторитетний в країні і в світі ракетник.

Юрій Сергійович завдяки тому, що протягом багатьох років очолював «Південмаш», найбільше і провідне підприємство України, дуже добре знав виробничі зв'язки підприємств ракетно-космічної галузі, їх потенціал, можливості і проблеми. Він був учасником багатьох переговорів з іноземними партнерами, космічними агентствами інших країн, розумів і підтримував політику захисту державних інтересів, яку формувало і по-слідовно проводило космічне агентство України.

Зібравши на першу нараду своїх заступників (В. Г. Комарова, С. О. Бауліна, Е. І. Кузнецова, С. С. Зеленюка), він сказав, що уважно спостерігав, як злагоджено працює команда Олександра Олексійовича Негоди, і, змінивши його на посаді Генерального директора, хотів би, щоб і надалі ми працювали в такому ж складі. Юрій Сергійович вмiло оптимізував роботу центрального апарату агентства. Функціональні обов'язки заступників генерального директора, керівників департаментів та управлінь були уточнені з урахуванням сучасних вимог. Скоригована структура космічного агентства: вона стала більш раціональною, що відповідає вимогам ринкової економіки.

Юрій Сергійович включився в роботу НКАУ відразу, без періоду адаптації і ознайомлення. Уже в перший місяць він проводить ряд найважливіших нарад, переговорів і зустрічей. Під час авіакосмічного салону МАКС-2005 на зустрічі з керівником Роскосмосу А. М. Перміновим підписується рішення про подальший розвиток співпраці України і Російської Федерації в космічній сфері. Створюється робоча група з підготовки Програми співробітництва на 2007- 2011 роки, відновлюється тривала практика проведення 4-сторонніх нарад представників космічних агентств і Академій наук двох країн, узгоджуються заходи щодо подальшої експлуатації спільних комерційних проєктів «Дніпро» і «Наземний старт».

Юрій Сергійович бере участь в 5-й Українській конференції з космічних досліджень. Потім проводить переговори з бразильською делегацією на чолі з керівником космічного агентства Бразилії С. Гаудензі про реалізацію спільного проєкту з будівництва стартового комплексу для ракети-носія «Циклон-4» на космодромі Алькантара.

Перемовини з бразильською делегацією

Результати перемовин – повні оптимізму

Практично одночасно він проводить переговори з делегацією, що складається з представників Німеччини, британської компанії «SSTL», канадської компанії MDA про запуск ракетою-носієм «Дніпро» п'яти космічних апаратів «RapidEye». А через кілька днів Юрій Алексєєв в складі урядової делегації вилетів в США на переговори з адміністратором NASA М. Гриффіном.

Такий жорсткий графік роботи вимагав граничного напруження і мобілізації сил.

Юрій Сергійович не випускав із своєї уваги і перспективних питань. На засіданні Колегії та Президії Науково-технічної ради НКАУ розглянута «Концепція Загальнодержавної космічної програми України на 2008-2012 рр.».

Ю. Алексєєв, М. Гриффін, Ю. Єхануров (штаб-квартира NASA)

Він направляє делегацію НКАУ в м. Париж для участі в роботі Міжнародної конференції «Європейська космічна політика: цілі до 2015 року». Тут закладався фундамент для майбутніх проєктів і угод з європейськими країнами.

Виходячи зі свого досвіду керівництва заводом «Південмаш», Юрій Сергійович розумів, що без широкого співробітництва з іншими космічними державами галузі вижити буде дуже важко. Потужності конструкторських бюро і підприємств для внутрішнього ринку були надмірними. Багато відомств не бачили у себе потреби для застосування космічних технологій, а розуміння необхідності цього до них прийде значно пізніше.

Бізнес, який пережив «лихі 90-ті», пройшов стадію ринкової економіки «купи-продай і перепродай», накопичив первинний капітал, сформувався в більш-менш організаційному сенсі, але був орієнтований на західних партнерів, їхні фінанси і, природньо, технології та продукцію. Таким чином, загинули виробництво вітчизняних телевізорів, магнітофонів, електронна і легка промисловість, різко скоротився випуск вітчизняної сільськогосподарської техніки і т. д. Світова економіка отримала великий слабоконтрольований державою ринок збуту продукції західних фірм: від автомобілебудування, побутової техніки, виробів легкої, взуттєвої промисловості до медичних препаратів і продуктів харчування. Україна, яка виробляла в кінці 1980-х років близько 5% світового валового продукту, а за рівнем життя населення входила в 20-ку країн, втрачала економічну міць і скочувалася на позиції країн нижче сотні.

Керівники НКАУ, багатьох підприємств галузі розуміли, що, володіючи унікальними технологіями, маючи потужний науковий і інженерно-конструкторський потенціал, висококваліфікованих працівників (кожен 2-й трудівник галузі мав вищу освіту), можна і потрібно знайти своє місце на світовому ринку космічної техніки і послуг. Тим більше, що в кінці ХХ століття космічні країни стали більш відкритими, а масштабні космічні проєкти вимагали об'єднання наукових, фінансових і технологічних ресурсів для їх реалізації.

2-3 червня 2005 року під час візиту Президента Республіки Індія Абдула Калами в Україну підписано Рамкову угоду між Кабінетом Міністрів України й Урядом Республіки Індія про співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях

June 2-3, 2005. The framework agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of India, on cooperation in the peaceful use of the outer space was signed during the visit of the President of the Republic of India, Abdul Kalam, to Ukraine

Характерним для першого періоду роботи в космічному агентстві Юрія Сергійовича був грудень 2005 року:

- проведені переговори з російською стороною про продовження термінів експлуатації ракетного комплексу SS-18 («Сатана»), готується угода між Урядом Російської Федерації і Кабінетом Міністрів України з цього питання;

- Юрій Сергійович зі своєю командою здійснює візит до Бразилії, де домовляється про прискорення вирішення питань організації діяльності компанії «Алькантара-Циклон-Спейс», в тому числі затвердження декретом Президента Бразилії статуту цієї компанії;

- готується угода України і Європейського Союзу про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи «Галілео»;

- 26 грудня 2005 року до НКАУ надійшов лист від керівника NASA Майкла Гріффіна, в якому він звернувся до Генерального директора НКАУ Юрія Алексеєва з пропозицією Україні взяти участь у нових космічних ініціативах США.

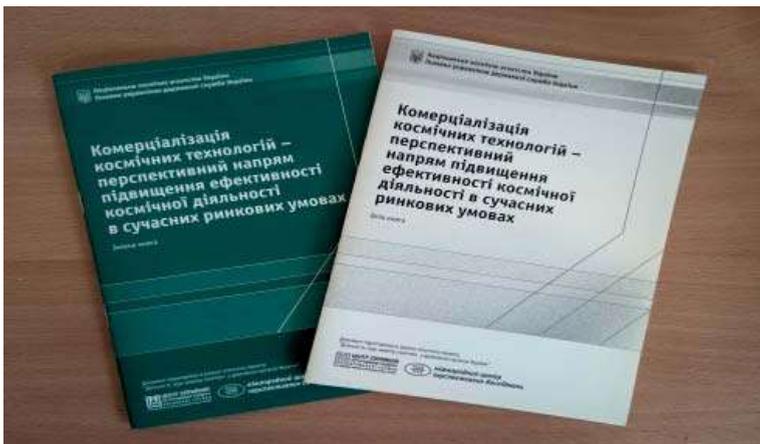
На початку лютого 2006 року, через пів року після свого призначення, Юрій Сергійович проводить підсумкову колегію агентства за 2005 рік. Однак значну частину своєї доповіді він присвятив перспективним питанням і завданням на майбутній період. Однією з найважливіших проблем в той час було привернути увагу вищого керівництва країни до підтримки і розвитку космічної галузі. І її вдалося вирішити. Створюється і затверджується Указом Президента України №130/2006 від 14 лютого Комісія з питань космічної діяльності. Головою Комісії призначено Прем'єр-Міністра Ю. Єханурова. До її складу (крім Ю. Алексеєва) увійшли: міністр закордонних справ Б. Тарасюк, секретар РНБО А. Кінах, народний депутат, перший космонавт України Л. Каденюк, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України Я. Яцків, радник Президента України В. Горбулін, Генеральний конструктор-генеральний директор КБ «Південне» С. Конюхов та ін.

Розмова з колегами

Скликається нарада керівників і наукових працівників КБ «Південне» і ВО «Південмаш», в роботі якої взяв участь Президент України В. Ющенко. На нараді були обговорені актуальні питання розвитку галузі на найближчу перспективу, а також затверджені пріоритети нової Національної космічної програми. Виступаючи перед ракетниками, Президент України підкреслив: «Обов'язком влади є підтримка космічних проєктів на найвищому рівні».

Керівництво агентства проходить всі високі кабінети з метою змінити точку зору багатьох чиновників, особливо фінансистів, на космічну діяльність в країні. Президент Віктор Ющенко в супроводі Юрія Алексеєва відвідує провідні підприємства галузі: завод «Південмаш», КБ «Південне», Павлоградський хімічний завод, Національний центр управління та випробувань космічних засобів у м. Євпаторія, а також (під час візиту до Арабської Республіки Єгипет) наземну станцію управління супутником «Єгиптсат-1», який виготовлений в Україні і запущений РН «Дніпро» 17 квітня 2007 року.

Книги, спрямовані в майбутнє

Такі активні дії керівництва НКАУ давали свої результати. У Міжнародному центрі перспективних досліджень в Києві проходить кілька зустрічей іноземних експертів з фахівцями галузі. В результаті з'являється «Зелена», а потім і «Біла книга», основною темою яких була комерціалізація космічних технологій як перспективний напрям підвищення ефективності космічної діяльності в сучасних ринкових умовах.

Важливим для розвитку співпраці з європейськими країнами став візит до НКАУ директора Європейського космічного агентства з питань запусків А. Фабриці. Під час переговорів з Ю. С. Алексеєвим він передав лист від Генерального директора ЄКА Жан-Жака Дордена, обговорив питання підготовки Угоди між Кабінетом Міністрів України та ЄКА про співпрацю у сфері освоєння космосу в мирних цілях (підписана в 2008 році) і участі України в європейському проєкті «Вега» (перший пуск ракети-носія відбувся у 2012 році).

Зустріч з представником ЄКА А. Фабриці

У цей період відбувається подія, яка в черговий раз підтвердила якість і надійність української ракетно-космічної техніки. 25 червня 2006 року з космодрому Байконур ракетою-носієм «Циклон-2» успішно проведено запуск космічного апарату «Космос-2421» на замовлення Російської Федерації. Це був 106-й безаварійний старт ракети-носія «Циклон-2». Таким чином, частка успішних пусків ракети «Циклон-2» склала рекордні в світовій практиці 100%.

Рішенням Кабінету Міністрів України Ю. С. Алексєєв призначається Головою оргкомітету з проведення в Україні Міжнародного симпозіуму ООН з космічного права. Юрій Сергійович, розуміючи, наскільки важливо представити Україну міжнародному співтовариству як державу з розвиненим сучасним космічним правом, приділяв підготовці цього симпозіуму велику увагу. Підготовча робота ускладнювалася ще й тим, що на проведення цього заходу кошти з бюджету не виділялися. Однак, завдяки зусиллям НКАУ, Інституту держави і права НАН України, Міжнародного центру космічного права НАНУ-НКАУ, симпозіум, в якому взяли участь представники 22-х країн світу, пройшов на високому рівні. Юрій Сергійович брав участь в більшості засідань, його виступи відрізнялися актуальністю, аналізом існуючих нормативів і законів, їх впливом на розвиток міжнародної космічної діяльності.

Учасники міжнародного симпозіуму з космічного права

Серед керівників космічних агентств на форумі в Валенсії

Такі зусилля Юрія Сергійовича Алексєєва на міжнародній арені, успішна реалізація міжнародних космічних проєктів «Морський старт», «Дніпро», наукових проєктів «Потенціал» та «Радіоастрон», організація низки міжнародних конференцій з космічних досліджень високо оцінені міжнародною спільнотою. На 57-му Міжнародному астрономічному конгресі в Валенсії (Іспанія) Юрія Сергійовича приймають до складу академіків Міжнародної академії астронавтики.

Юрій Сергійович розумів, що для того, щоб відчувати себе впевнено на світовому ринку космічних послуг, необхідно постійно оновлювати перелік цих послуг, підвищувати їх якість і надійність. Іншими словами - перемагати конкурентів і боротися за замовника. Він бере під свій патронат реалізацію міжнародних проєктів «Морський старт», «Дніпро», «Циклон-4». Особливу ставку робить на проєкт «Наземний старт», завдяки якому ракета-носій «Зеніт» отримує нове життя на космодромі Байконур.

В Україні накопичилося кілька важливих питань, які ніяк не вирішувалися в останні роки. Одне з них – створення і запуск вітчизняного телекомунікаційного супутника «Либідь». Разом з Мінтрансв'язку розроблено техніко-економічне обґрунтування створення Національної системи супутникового зв'язку, яке було розглянуто і схвалено на засіданні Кабінету Міністрів України. Нарешті цей проєкт був зрушений з «мертвої точки».

Другою проблемою, яка «дісталася» після розпаду СРСР, стала утилізація твердого ракетного палива знятих з озброєння міжконтинентальних балістичних ракет РС-22 (SS-24), які вироблялися в Україні. На складах Міністерства оборони перебували ступені цих ракет з 5 тис. тон небезпечного ракетного компонента. Це завдання в галузі вирішував Павлоградський хімічний завод – підприємство, яке, свого часу, було задіяно у виробництві стратегічних ракет, які працюють на твердому паливі.

Космічне агентство, реалізуючи програму утилізації цього палива, прагнуло зробити підприємство і екологічно безпечні технології розмиву ракетного палива, які тут впроваджувалися, найпрогресивнішими в цій сфері. Свого часу Україна взяла на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою знищити протипіхотні міни ПФМ-1 до 2010

року, проте конкретно цим ніхто не займався. Юрій Сергійович, реально оцінюючи можливості української промисловості, розумів, що ніхто у встановлені терміни з цим завданням не впорається. Як справжній державник, він вийшов з ініціативою почати утилізацію протипіхотних мін на потужностях Павлоградського хімічного заводу. і, порадившись з керівництвом ПХЗ, вирішив взяти на себе це важке і благородне завдання.

Юрій Сергійович багато уваги приділяв створенню творчої атмосфери в колективі агентства, формуванню єдиної команди, яка вирішує важливі державні завдання. В цьому, він вважав, є запорука успіху. Часто він зустрічався на різних заходах з колективом космічного агентства. Його добрі людські якості привертають до нього багатьох людей. Так було на заводі, так триває і в космічному агентстві. До нього звертаються з листами і усно, приїжджають особисто з різними проханнями. Юрій Сергійович ніколи не відмовляє в допомозі ні своїм землякам, ні іншим працівникам галузі.

Відмінна його риса – шанобливе ставлення до своїх попередників О. О. Негоди, В. П. Горбуліна, а також Л. Д. Кучми, з яким він разом працював на «Південмаші». З особливою теплотою і вдячністю Юрій Сергійович відгукується про свого вчителя і наставника – Генерального директора «Південмашу» - О. М. Макарова, портрет якого знаходиться в його кабінеті з перших днів роботи в агентстві.

15-річчя Національного
космічного агентства України,
28 лютого 2007 року

15th anniversary of the National
Space Agency of Ukraine,
February 28, 2007

Розпочинається робота з підготовки нової загальнодержавної космічної програми на 2008-2012 рік. Головні положення цієї програми були обговорені на громадських читаннях в НАН України.

Громадське обговорення проєкту нової цільової науково-технічної програми України на 2008-2012 роки. Доповідає Ю. Алексєєв

Прийом делегації ЄКА у КБ «Південне» і на ВО «Південмаш», 2006 рік

Критично оцінюючи роботу ракетно-космічної галузі України, Юрій Сергійович закликав керівників не уявляти себе «великими діячами», а постійно аналізувати і порівнювати свої досягнення в цій галузі з показниками в інших промислово-розвинених країнах і робити відповідні висновки. На підставі цих висновків Генеральний директор НКАУ ставив завдання активізувати співпрацю з провідними космічними державами, вимагав підняти її на більш високий, сучасний рівень. Особливу увагу він приділяв участі підприємств галузі на міжнародних виставках, в авіаційно-космічних салонах, презентаціях на науково-практичних конференціях, виготовленню інформаційних стендів та експонатів.

Юрій Сергійович підписує з Президентом CNES Яніком Д'Еската рамкову угоду про співпрацю в сфері космічної діяльності між НКАУ і CNES.

21 червня 2007 року під час роботи Міжнародного аерокосмічного салону «Ле-Бурже-2007» (м. Париж, Франція)

В цей час готується також угода між Урядом України та Європейським космічним агентством (угода була підписана Ю. Алексєєвим і Ж.-Ж. Дорденом в січні 2008 року).

На перемовинах з керівником Європейського космічного агентства Жан-Жаком Дорденом (25 січня 2008 року)

З Бразилією робота розпочинається за графіком

Напружена робота колективу НКАУ на чолі з Генеральним директором Ю. С. Алексєєвим стала звичною для всіх підприємств галузі. Він невпинно зустрічався з партнерами, в численних відрядженнях домагався вирішення найважливіших питань

для галузі. Так, в 2007 році під час візиту в США, крім основного завдання – перемовин у м. Вашингтон, він вирішив перевірити умови роботи української команди в проєкті «Морський старт». Під час відвідування плавучої платформи «Одіссей» в м. Лонг-Біч (близько Лос-Анджелесу), де працювала група українських фахівців, Юрій Сергійович цікавився умовами їх роботи і побуту, проблемами, які він зміг би вирішити для поліпшення їх діяльності далеко від дому. Керівництво цього проєкту, представники американської та російської сторони тепло зустріли Юрія Сергійовича, обговорили подальшу долю і проблеми унікального міжнародного космічного проєкту.

В порту Лонг-Біч (США) біля комплексу «Морський старт»

Юрій Сергійович відноситься до категорії керівників, які хочуть знати особисто, що відбувається на місцях, а не слухати доповіді. Третину всього робочого часу він знаходиться у відрядженнях не тільки на території України, а й за кордоном нашої країни: в ближньому і далекому зарубіжжі. Ті, хто був у відрядженнях з Юрієм Сергійовичем, ставали мимовільними свідками його обов'язкових дзвінків на батьківщину. Дзвонить він дружині, дітям, хвилюється про онука. У вільний час знаходить хвилину, щоб придбати сувеніри близьким.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про затвердження цільової науково-технічної космічної програми України на 2008-2012 роки». Це була четверта космічна програма, спрямована на новий етап роботи з новими інноваційними підходами в сучасних непростих, конкурентних умовах космічної діяльності на світовому ринку.

Розширюються контакти та ділове співробітництво із колегами зі Сполучених Штатів Америки та укладаються нові угоди співпраці.

Крім того, під час Аерокосмічного салону ІЛА-2008 (м. Берлін), 29 травня 2008 року було підписано угоду між НКАУ і DLR (Німеччина). Розуміючи необхідність розвитку міжнародного співробітництва та кооперації в космічній діяльності в інтересах всієї держави, Юрій Сергійович підтримав ідею проведення проєкту TWINNING з країнами Європейського Союзу. Основні напрямки проєкту – міжнародна співпраця, комерціалізація космічної діяльності, наука і технології, космічне право і кадрова політика. Дається старт проєкту TWINNING: «Прискорення українсько-європейського співробітництва в космічній сфері». Учасниками проєкту стали: НКАУ (Україна), DLR (Німеччина), CNES (Франція). Подібний проєкт в Європі проходив вперше і фінансувався Європейською стороною.

31 березня 2008 року у Києві в рамках офіційного візиту до України Президента Сполучених Штатів Америки Джорджа Буша підписано Рамкову угоду між Урядом України й Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях

March 31, 2008. During the official visit of the President of the USA George Bush to Ukraine, the Government of Ukraine and the Government of the USA signed the framework agreement on cooperation in the exploration and peaceful use of the outer space

Українська делегація на черговому авіакосмічному салоні

22 квітня 2008 року у Києві відбулась офіційна церемонія відкриття проекту Twinning «Прискорення українсько-європейського співробітництва в космічній галузі», залученого для зближення України та Європейського Союзу в космічній сфері

April 22, 2008, Kyiv.
The official inauguration of the Acceleration of the Ukrainian-European Space Cooperation Twinning Project, launched in order to enhance space cooperation between Ukraine and the EU

Перша зустріч керівників проекту Twinning в НКАУ. В центрі – постійний радник проекту А. Мусін-Пашкіне

The first meeting of the Twinning project participants in NSAU. In the center – A. Mousine-Pashkine – Resident Twinning Adviser

Юрій Сергійович разом зі своїми іноземними колегами домагається якісно нового змісту в роботі комісій з питань співробітництва в сфері космосу: українсько-російської, українсько-китайської, українсько-казахстанської. У космічному агентстві проходить ряд нарад з експертами Європейського космічного агентства з питань поглиблення співробітництва між Україною та країнами Європи в дослідженні космічного простору.

Представники України включаються спільно з європейськими колегами в конкурси, які проводяться за програмою FP-7 (Сьомої рамкової програми ЄС), з'являються перші переможці в тендерах і фінансування за цією програмою.

В космічній галузі кожен день роботи не можна назвати буднями. Тут щодня відбуваються події, нерідко космічного масштабу. На високому рівні пройшов 6-й Міжнародний авіакосмічний салон «Авіасвіт-XXI». Тут вперше був представлений новий проєкт «Таурис-2».

Згідно з графіками, з 3-х континентів 8 разів стартували ракети-носії українського виробництва «Дніпро», «Зеніт-3SL», «Зеніт-3SLБ» (28 квітня 2008 року ракета-носій «Зеніт» вперше стартувала в проєкті «Наземний старт»).

РН «Зеніт-3SLБ» на старті на космодромі Байконур

Закінчувався насичений важливими подіями 2008 рік. Його підсумки були підведені на розширеному засіданні Колегії НКАУ, а згодом на прес-конференції, 6-го лютого 2009 року, Ю. С. Алексєєв доповів про результати роботи галузі представникам засобів масової інформації. Напередодні, з космодрому Плесецьк, успішно стартувала РН «Циклон-3» з космічним апаратом «Коронас-Фотон». Це був 122-й пуск «Циклону-3». У всіх був піднесений настрій, будувалися плани на новий період роботи – до завершення 4-ої космічної програми. Незважаючи на фінансування космічної програми, яке становило 95% від запланованого, галузь в минулому році спрацювала успішно. Випущено товарної продукції на суму 2,3 млрд грн, на 82% більше, ніж у 2007 році реалізовано продукції. Обсяг продукції, випущеної для експорту, становив 47%. Експорт перевищив імпорт в 2,5 рази. До бюджетів різних рівнів та державних цільових фондів було перераховано 510 млн грн. Середньомісячна заробітна плата зросла на 30% в порівнянні з попереднім роком. Пускові послуги, здійснені за допомогою ракет-носіїв українського виробництва, склали 12% світового ринку і за неофіційними рейтингами дозволили Україні посісти 4-е місце на цьому ринку. Кожна 3-тя міжнародна угода, укладена Україною в 2008 році, стосувалася діяльності в космічній сфері.

Можливо, така успішна робота на тлі загального стану справ в економіці країни різко впадала в очі, і тому в держбюджеті на 2009 рік фінансування космічної програми було скорочено в 10 разів! (з 280 млн грн до 25 млн грн).

А 11 лютого 2009 року (через 5 днів після прес-конференції НКАУ) Розпорядженням Кабінету Міністрів України №127-р Юрій Сергійович Алексєєв був звільнений з займаної посади. Ніхто з керівництва країни не пояснив причину його звільнення, ніхто не сказав Герою України Ю. С. Алексєєву «Спасибі» за роботу, ніхто не потурбувався про його подальшу долю. Це рішення викликало справжній шок у ракетників, які вже бачили різне у своєму житті. У зарубіжних партнерів це викликало подив, питання про подальшу долю ракетно-космічної галузі, тривогу про долю міжнародних космічних проєктів, біля витоків яких стояв Юрій Сергійович Алексєєв. Не секрет, що багато питань вирішувалися завдяки його високому авторитету серед партнерів з інших країн, довірі його слову, професіоналізму справжнього інженера-ракетника.

До керівництва агентством прийшла нова команда...

Приймаючи такі кадрові рішення, можна звести нанівець роботу всієї галузі. Невирозумні пояснення про необхідність «омолодження», «нового погляду», «реформування і модернізації» не сприймалися всерйоз ні всередині країни, ні на міжнародній арені.

22 червня 2009 року оголошено про початок процедури банкрутства спільного підприємства «Морський старт». Було здійснено лише 36 пусків із запланованих 75. Проєкт працював лише 10 років із передбачуваних 15.

Минуло 13 місяців і Кабінет Міністрів приймає рішення № 428-р від 17 березня 2010 року про повернення на посаду Генерального директора НКАУ Юрія Сергійовича Алексєєва.

Дуже емоційним було завершення дворічної європейсько-української програми TWINNING. Юрій Сергійович відкривав цей проєкт в 2008 році і прийшов після «реабілітації» в березні 2010 року на підведення підсумків його роботи. У присутності послів Німеччини, Франції, представників космічних агентств цих країн і Єврокомісії під час оголошення про повернення Ю. С. Алексєєва на посаду Генерального директора НКАУ і появи Юрія Сергійовича в залі всі присутні встали, оплесками зустріли його і запросили до президії.

Заключне засідання проєкту TWINNING

На підсумковій Колегії НКАУ за минулий 2009 рік (час роботи «нової команди») було відзначено зниження випуску товарної продукції: обсяг виробництва в галузі (в порівнянні з 2008 роком) склав 82%. Падіння виробництва на провідному підприємстві ДП ВО «Південмаш» склало близько 40%. У своїй доповіді на галузевий Колегії Юрій Сергійович зазначив, що фінансування Космічної програми та утилізації твердого ракетного палива на рівні 35-38% є неприпустимим. «Відзначаю колосальне падіння фінансування цих програм. З твердим ракетним паливом, на межі закінчення гарантійних термінів його зберігання, не можна гратися». Зазвичай тихий голос Юрія Сергійовича в залі колегії прозвучала незвично голосно, жорстко і різко. «Ми отримали інформацію про настрої в колективі Павлоградського хімічного заводу, а також від громадських організацій м. Павлоград про ситуацію. Людей турбує екологічна обстановка, безпека в місті, майбутнє їхніх дітей. Заходи повинні бути вжиті оперативно і вичерпно», - підкреслив Ю. С. Алексєєв. Ні слова докору на адресу минулої «нової команди», яка допустила за минулий рік ряд грубих помилок, прорахунків і провалів, він не вимовив. Адже люди потрапили на відповідальні ділянки роботи в галузі, не знаючи її специфіки. У залі Колегії всі дуже уважно і з піднесеним настроєм слухали доповідь свого керівника, справжнього професіонала, який зі знанням справи говорив про кожен нюанс їх складної і, для багатьох, незрозумілої роботи. Космічне агентство зробило бюджетний запит на 2010 рік по космічній програмі в обсязі 200 млн грн, а на програму утилізації твердого ракетного палива в обсязі 270 млн грн.

Знову в рідному колективі космічного агентства (17 березня 2010 року)

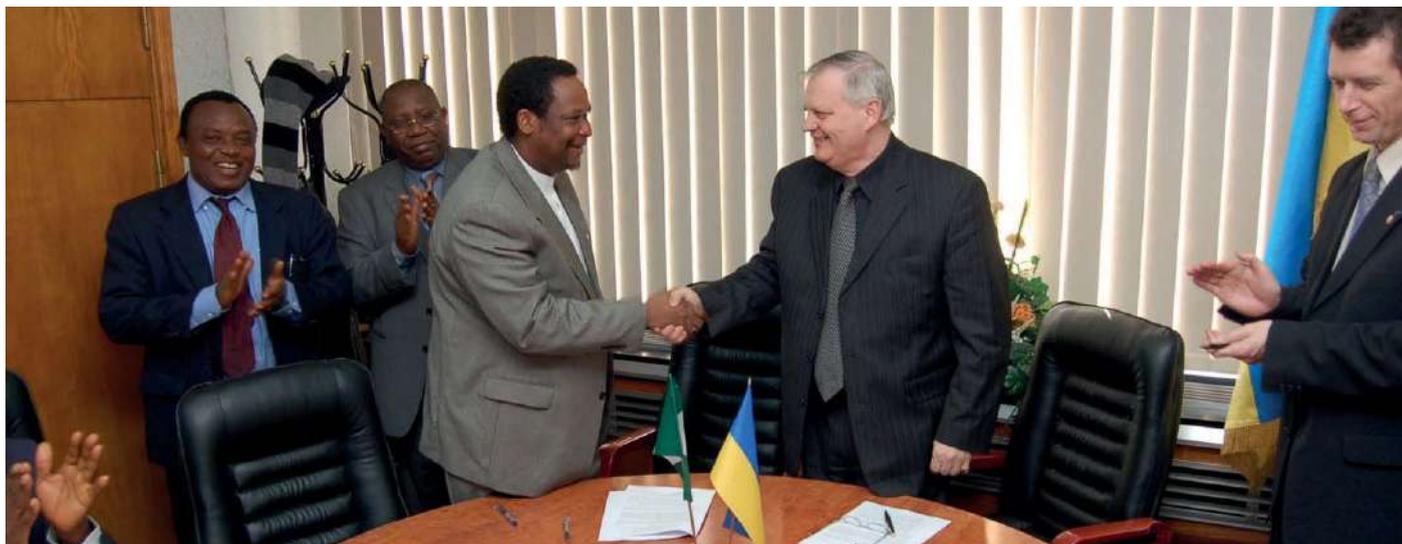
Якщо заглянути на рік вперед, то в 2011 році на підсумковій Колегії агентства буде відзначено зростання обсягів виробництва на 5%, обсяг реалізації продукції зріс на 8%, а середньомісячна заробітна плата за 2010 рік зросла на 20,5%. Це поки не результати 2008 року, але за 9 місяців спад був подоланий і почався підйом. Керівники підприємств галузі розуміли, що в сформованих умовах необхідно діяти єдиною командою з НКАУ. Заходи, які робилися НКАУ для нарощування темпів розвитку, підтримувалися керівниками провідних підприємств галузі: О. В. Дегтяревим (КБ «Південне»), В. А. Щеголем (ВО «Південмаш»), Л. Ю. Сабадощем (ДНВП «Об'єднання Комунар»), Л. М. Шиманом (НВО «Павлоградський хімічний завод»), М. І. Вахно (ПАТ «Хартрон»), О.П. Верещакком (ПРАТ «АТ НДІРВ»), Ю. М. Златкіним (НПП «Хартрон-Аркос»), О. В. Осадчим (ВО «Київприлад»), М. І. Лихолітом (КП СПБ «Арсенал»), С. В. Малевінським (Національний центр управління та випробувань космічних засобів) та іншими.

Без цього позитивної динаміки в роботі галузі досягти було б дуже важко. Юрію Сергійовичу вдалося повернути серед керівників підприємств творчу атмосферу взаєморозуміння, взаємопідтримки і взаємовиручки. Одночасно, перші ознаки прояву «великих і геніальних» ним жорстко присікалися.

23 грудня 2010 року Указом Президента України № 1183 Юрія Сергійовича Алексеєва призначають Головою Державного космічного агентства України (у зв'язку зі зміною назви агентства). Це було його третє призначення на цю посаду (перше – 25.07.2005, друге – 17.03.2010, третє – 23.12.2010).

Юрій Сергійович все частіше замислюється про перспективу розвитку галузі в сучасних умовах. Вирішені найважливіші питання участі України в престижних міжнародних космічних проектах. Підписані угоди про співпрацю в космічній сфері з найбільшими, в економічному плані, країнами: США, Китаєм, Бразилією, Індією, Російською Федерацією, а також Європейським Союзом і Європейським космічним агентством.

Щоб бути рівноправним партнером цих країн, необхідно було їм запропонувати технології та розробки, які значно випереджають вже існуючі в цих країнах. Необхідно було створити в галузі умови для технологічного ривка, випередження своїх партнерів і конкурентів. Такі умови ринкових відносин. А без опори на науку, тісного зв'язку з ученими, цього досягти неможливо.

Візит Нігерійської делегації в Україну (зустріч в НКАУ)

Тісна співпраця науки та виробництва дозволила в 70-х роках минулого століття зробити технологічний прорив у створенні космічної техніки і забезпечити українським підприємствам лідируючі позиції на світовій арені. Досвід минулого слід використовувати сьогодні для складання перспективних планів на майбутнє.

Виходячи з цього, в галузі почалася робота з підготовки Концепції державної космічної політики до 2032 року. Подібний документ розроблявся в Україні вперше. До цієї роботи залучалися вчені з підприємств ракетно-космічної галузі, інституту космічних досліджень НАН України і НКАУ, ряду інших інститутів НАН України. І ось 30 березня 2011 року Розпорядженням №238 Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реалізації державної політики в сфері космічної діяльності до 2032 року. Вона визначала 20-річну космічну стратегію України. Для цього передбачалося виконати чотири загальнодержавні цільові науково-технічні космічні програми на 2013-2017, 2018-2022, 2023-2027, 2028-2032 роки. Орієнтовний обсяг фінансування - 38,5 млрд гривень.

Підписання ще однієї угоди з колегами з Німеччини на космічному салоні ІЛА

Обговорення перспектив розвитку космічної діяльності в Україні з Президентом НАН України Б.С. Патоном

Концепцією передбачалося перейти на розробку космічних апаратів нового покоління, в тому числі мікро- і наносупутників, нових ракет-носіїв типу «Маяк», авіаційно-космічних комплексів «Повітряний старт, а також інших перспективних транспортних комплексів, створення внутрішнього ринку космічних інформаційних послуг і продуктів дистанційного зондування Землі.

Юрій Сергійович майбутнє галузі завжди пов'язував з молоддю, її освітою і життєвою позицією. Чому молодь іде з галузі? Ця проблема існує не тільки в Україні, але і в інших космічних державах. Так, певною мірою зникла романтика космічної діяльності, але, все-одно, це – високі технології, сучасна техніка, нові відкриття, інновації, це – вивчення загадок нескінченного і таємничого космосу. Адже людство про космос знає дуже мало. 70 років космічної ери – це тільки перші кроки людини в космос. А він відкривається особистостям з високим інтелектом, глибокими знаннями, високими моральними принципами. Це повинно стати відмінною рисою людини нового 21-го століття. До цього треба прагнути, і це повинно викликати зростання інтересу у молодих людей. Космічна галузь не може існувати без системного підходу до освіти та науки з космічним акцентом. Саме вони забезпечуватимуть довгострокову інноваційну перевагу, формуватимуть покоління інженерів, конструкторів дослідників, які будуть формувати нові напрямки розвитку космонавтики, будуть конкурентоспроможними, зможуть керувати космічними місіями в майбутньому.

Однак сьогодні в суспільстві змінюються акценти і пріоритети. Капіталістична дійсність, ринкова економіка висувують інші вимоги до людини, формують ідеологію споживацтва, виховують нових «кумирів». Ці процеси, на жаль, не обійшли стороною і Україну, оскільки ми живемо у відкритому сучасному інформаційному суспільстві. Інформаційний шквал на телебаченні і в інших ЗМІ про шоуменів, моделей, футболістів зашкалює і виходить за розумні рамки. У передачах «смакується» їх «світське життя», захмарні гонорари, «вільні» відносини і звичаї. Створюється враження, що в країні живуть лише артисти, спортсмени, «світські левиці» і депутати. І це не тільки привертає, а й обдурює і розбещує молодих людей, що приводить до їх деградації. У багатьох з'являється тяга до «зіркового життя» – всі танцюють, співають, готують їжу, змагаються у тому «Хто зверху?». «Зоряний пил», його звичаї і вульгарність, яку він несе, заповнили весь інформаційний простір. Про людей, що створюють матеріальні блага, які формують достаток і багатство в суспільстві, науковців, лікарів, вчителів, справжню інтелектуальну еліту інформація по суті, відсутня. Все це говорить про те, що в масштабах країни на тлі деградації загальної освіти, зниження культурного рівня, зміни моральних цінностей у молоді намітився ухил у бік обслуговуючих професій. Ця тенденція підтверджує зміну вектору розвитку країни. Від держави з потужним науковим, промисловим, аграрним потенціалом, який характеризує її елітарність, в бік країни з функціями обслуговування інших країн елітної категорії.

Юрій Сергійович завжди дбав про те, щоб авторитет інженерів, а особливо працюючих в космічній галузі, був високим, а професії, пов'язані з виробництвом ракетно-космічної техніки, були популярними серед молоді. Він підтримує створену в галузі Раду молодих працівників, активізує виставкову діяльність, роботу музеїв космонавтики. У нову космічну програму, з ініціативи Ю. С. Алексєєва, включений проєкт створення і запуску українського молодіжного супутника. Розробку та виготовлення цього космічного апарату доручено координувати Національному центру аерокосмічної освіти молоді. Цей центр спільно з молодіжною організацією «Сузір'я» проводить міжнародні змаган-

ня з ракетного моделювання на кубок ім. М. К. Янгеля, веде перший в Україні унікальний проєкт «Віртуальна аерокосмічна школа», проводить щорічні науково-практичні конференції «Людина і космос», «Дніпровська орбіта», тобто займається формуванням космічного світогляду молоді, їх сучасною космічною освітою, починаючи з початкових класів.

Ю. Алексєєв і молодь

Доброю традицією, яку запровадив в космічному агентстві Юрій Сергійович, стала організація перегляду прямих відеорепортажів зі стартів наших ракет-носіїв. У будь-який час доби в день старту в залі засідань колеги агентства готуються необхідні технічні засоби для перегляду подій з місця старту. Зазвичай під час репортажу присутні керівники агентства, начальники управлінь і відділів, директори департаментів та всі бажаючі співробітники. Крім того, підтримується зв'язок в режимі відеоконференції з інформаційним залом КБ «Південне», де збираються керівники та провідні фахівці Конструкторського бюро і «Південмашу». Перегляди дають також можливість переконатися всім присутнім в тому, що зусилля центрального апарату агентства, підприємств галузі втілюються в реальні пуски ракет-носіїв з корисним навантаженням, що служить інтересам багатьох країн.

Пригадується черговий пуск ракети-носія «Зеніт-3SLБ» 20 січня 2011 року з космодрому Байконур. На цей день було призначено засідання оргкомітету з підготовки святкування 50-річчя польоту в космос Ю. О. Гагаріна. Початок роботи оргкомітету поєднали з часом старту, щоб учасники побачили в прямому ефірі цю яскраву і вражаючу подію. В глибокій тиші в залі всі слухали початок відліку, а потім доповіді: «Є контакт підйому», «Двигуни працюють стійко», «Стабілізація ракети в нормі», «Політ нормальний», «Системи управління функціонують нормально...».

У цей час цікаво було спостерігати за реакцією Юрія Сергійовича Алексєєва на кожен команду. Його обличчя зосереджене і напружене. Він з глибокою увагою, не відриваючи погляду від екрану, ловить слова стандартної доповіді, прислухається до гулу ракетних двигунів.

Черговий успішний старт вітчизняної ракети-носія

Здається, що це він особисто виводить ракету на високу орбіту проводжаючи, її поглядом в далекий космос.

Кілька хвилин по тому після доповіді про відділення розгінного блоку з космічним апаратом, не змовляючись, зал аплодував черговому успіху українських ракетників. Старт пройшов вдало, на відмінно.

Особливу увагу Ю. С. Алексєєв приділяє підготовці та відзначенню ювілейних дат видатних вчених, конструкторів ракетно-космічної галузі. Адже вони всією своєю діяльністю заслуговують на те, щоб про них знали і шанували нові покоління українців. На високому рівні пройшло святкування 100-літніх ювілеїв від дня народження С. П. Корольова, М. К. Янгеля, О. М. Макарова, Г. Є. Лозино-Лозинського, В. П. Глушка, 80-річчя від дня народження першого космонавта-українця П. Р. Поповича, 50-річчя початку Космічної ери, 50-річчя польоту в космос Ю. О. Гагаріна, 20-річчя створення НКАУ, 15-річчя польоту першого космонавта незалежної України Л. К. Каденюка. Ці та інші заходи проходили за участю широкої громадськості, ветеранів та молоді.

З особливим піднесенням в Україні святкували 50-річний ювілей польоту в космос Ю. О. Гагаріна в квітні 2011 року. Було проведено розширене засідання Президії Національної академії наук України та колегиї ДКА, присвячене цій даті. Напередодні пройшов Міжнародний конкурс бальних танців «Кубок Юрія Гагаріна», в «Мистецькому арсеналі» в м. Київ відкрилася Міжнародна художня виставка «Космічна Одісея-2011». 12 квітня на урочистому зібранні, присвяченому цьому ювілею, в Києві, в палаці культури Київського політехнічного інституту, були присутні близько 3-х тисяч представників громадськості, ветеранів, молоді. Аналогічні заходи пройшли в більшості регіонів нашої країни.

16 квітня 2011 року в м. Єнакієве пройшли урочистості, присвячені 50-річчю польоту в космос Юрія Гагаріна та 90-річчю з дня народження льотчика-космонавта Георгія Берегового. Заходи проходили за участю Президента України, делегації космонавтів з російської Федерації. Відбулося урочисте покладання квітів до пам'ятника Георгію Береговому, урочисті збори громадськості міста та святковий концерт.

Професійна розмова з космонавтами різних поколінь

Виставка космічної техніки в Кабінеті Міністрів України

На мітингу, присвяченому 100-річчю від дня народження С. П. Корольова, разом із донькою і онуками Сергія Павловича

У святкових заходах взяли участь рідний брат Георгія Берегового Михайло Тимофійович, діти Людмила і Віктор, онуки, космонавти з РФ О. Леонов, династія космонавтів Волкових Олександр і Сергій, а також льотчики-космонавти з України Віталій Жолобов та Леонід Каденюк. У перервах між заходами всі жваво цікавилися станом і досягненнями космонавтики України.

Юрій Сергійович розумів, що впровадження космічних технологій в повсякденне життя нашого суспільства має стати постійною турботою фахівців галузі. Вирішення цих проблем, а також реалізація нових освітніх, наукових і технологічних проєктів були закладені в Концепцію реалізації державної політики у сфері космічної діяльності на період до 2032 року, яка була підготовлена космічним агентством і схвалена Кабінетом Міністрів України в березні 2011 року і повинна була втілюватися в життя під час виконання наступних державних космічних програм.

В цьому році Україна активно працює на світовому ринку пускових послуг. Здійснено протягом року 6 пусків РН з 3 космодромів світу. «Зеніт-3SLБ» – 4 пуски, «Зеніт-3SL» – 1, а РН «Дніпро» було запущено КА «Січ-2», 2 КА – Нігерії, 1 КА – Туреччини, 1 КА – Італії і 2 КА – США.

*Учасники першого сеансу зв'язку з супутником «Січ-2»
біля Центру управління польотами, 11 серпня 2011 року*

З метою ефективного використання космічних технологій та інформації дистанційного зондування землі, Юрій Сергійович виступив з ініціативою підписання угод із центральними органами виконавчої влади, науковими установами, з регіонами про використання інформації з космічного апарату «Січ-2», запущеного на орбіту в серпні 2011 року. Такі угоди були підписані з губернаторами Дніпропетровської, Житомирської,

Київської, Харківської, Чернівецької областей, керівництвом Автономної Республіки Крим. Почався збір заявок і формування річного індикативного міжвідомчого плану зйомок на 2012 рік.

Під час прес-конференції в інформаційному агентстві «Укрінформ» в рамках Всесвітнього тижня космосу 6 жовтня 2011 року Юрій Сергійович Алексєєв прокоментував черговий пуск в проєкті «Наземний старт» РН «Зеніт-3SLБ» з американським супутником «Intelsat-18», а також поінформував про створення в Дніпропетровську заводського випробувального комплексу «Сухий старт» для відпрацювання технологій, пов'язаних із підготовкою до пуску ракет-носіїв «Циклон-4» в Бразилії.

Прес-конференція в Укрінформ

Велика прес-конференція

Прес-конференції, брифінги, статті в газетах, журналах, спілкування з журналістами стали регулярними в інформаційній роботі Юрія Сергійовича і завжди викликали інтерес журналістів.

Значущим і відповідальним в роботі ДКА був 2012 рік.

13 лютого з космодрому Куру у Французькій Гвіані відбувся успішний перший пуск нової європейської ракети-носія «Вега», на верхньому ступені якої встановлено маршовий двигун, розроблений КБ «Південне» і виготовлений ВО «Південмаш». Двигун відпрацював без зауважень.

Відверта розмова з пресою в ДКА

Старт РН «Вега» (13 лютого 2012 року)

Відновилася активна пускова діяльність за програмою «Морський старт»: тричі стартували українські «Зеніти» з плавучого космодрому.

2012 рік для космічного агентства був знаменним ще й тим, що в цьому році виповнилося 20 років з дня утворення НКАУ. Кожен рік роботи агентства, як зазначив у своєму виступі Юрій Сергійович, це потужний крок у просуванні української ракетно-космічної техніки на світовий ринок і затвердження її там як сучасної і надійної, що відповідає найвищим вимогам. Питома вага пускових послуг, здійснених Україною за цей час, сягнула 6,3%. З цими показниками Україна увійшла в п'ятірку космічних держав світу.

Знаковою подією цього року була відправка першої партії технологічного обладнання наземного комплексу КРК «Циклон-4» на космодром Алькантара.

Багато заходів, що проходили в цьому році, Юрій Сергійович націлював на далеку перспективу. Найважливіші серед них – затвердження Програми українсько-китайського співробітництва в космічній сфері до 2015 року, підписання українсько-російської програми співробітництва в сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях до 2016 року.

2012 рік завершував 4-ту Космічну програму України і був важливим у плані організаційних заходів щодо затвердження проєкту нової Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми на 2013-2017 рр.

Але 2013 рік почався без затвердженої нової Космічної програми. Верховна Рада протягом 6 місяців 2012 року не знайшла часу для її розгляду. Труднощі фінансування програми періодично «накочувалися» на галузь, через що зривалися графіки виконання робіт.

Припинено фінансування створення багатофункціонального комплексу «Сапсан», а надалі Міністерство оборони взагалі відмовилося від роботи над цим важливим для оборони країни комплексом.

Періодично виникали проблеми з фінансуванням проєкту «Алькантара-Циклон-4», програми утилізації ракетного палива та ін.

Для забезпечення міжнародних контрактів були потрібні неймовірні зусилля підприємств галузі. У цей період Юрій Сергійович всіляко підтримував підприємства. Кожний ранок у нього починався з походу по урядових кабінетах, кожна «вибита» гривня була мало не стратегічною перемогою. Здавалося б, в цих умовах у будь-кого опустяться руки. Але це не в характері Юрія Сергійовича. Численні листи, звернення, наполегливість в переконанні чиновників про необхідність підтримки і розвитку космічних технологій, без яких неможлива сучасна економіка, безпека і оборона країни, давали свої результати. Складалося враження, що чим важче було завдання, тим більша мобілізація сил, енергії, навіть впертості спостерігалася в діях Юрія Сергійовича.

У першому півріччі 2013 року пройшли знакові події, до яких українські ракетники йшли кілька років. 21-го квітня відбувся успішний перший пуск ракети-носія «Антарес», розробленої американською компанією «Orbital» за участю українських фахівців (1-й ступінь ракети-носія і елементи наземного комплексу).

7 травня вдруге стартувала нова європейська ракета-носій «Вега» з українським двигуном на 4-му ступені.

Важливою подією, яка мала значний вплив на рівень співпраці України з країнами СНД, стала нарада представників органів виконавчої влади держав-учасниць СНД з питань співробітництва в космічній сфері, яка пройшла в Євпаторії в липні 2013 року.

Старт РН «Антарес»

Попередні наради проходили в Російській Федерації, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан. Цього разу в Україну приїхали представники 8-ми колишніх республік Радянського Союзу. Юрій Сергійович поставив завдання провести нараду на високому рівні і досягти конкретних домовленостей. Результатом, до якого він прагнув, було підписання протоколу про використання в російсько-казахстанському проєкті «Байтерек» ракети-носія «Зеніт».

Ракеті «Байтарек» - бути! (липень 2013 року)

Насичені важливими подіями видалися третій і четвертий квартали 2013 року.

У серпні успішно стартували ракети-носії «Дніпро», «Зеніт-3SL», у вересні - ракета-носій «Антарес» з космічним кораблем «Сігнус».

Верховна Рада України нарешті приймає 5-ту Цільову науково-технічну космічну програму на 2013-2017 роки. Програму підтримали майже всі фракції Верховної Ради.

У вересні 2013 року в Китаї Юрій Сергійович провів зустріч з головою Китайської національної космічної адміністрації Ма Сінжуем, в жовтні в США – з керівником NASA Чарльзом Болденом, а в листопаді, в Росії, - з новим керівником Роскосмосу Олегом Остапенком. Під час цих зустрічей були обговорені питання подальшого розширення співробітництва України з світовими лідерами космічної діяльності.

17 жовтня в Дніпропетровську і 22 жовтня в Києві пройшли урочисті заходи, присвячені 90-річчю від дня народження Генерального конструктора ракетно-космічної техніки Володимира Федоровича Уткіна, з яким багато років працював Юрій Сергійович, в т.ч. як його заступник в НВО «Південне». У статті Б. Є. Патона, В. П. Горбуліна, Ю. С. Алексєєва, О. В. Дегтярева «Досвід, перевірений життям», опублікованій в тижневику «Дзеркало тижня» після цих заходів, йдеться: «Практика тісної співпраці академічних інститутів і підприємств космічної промисловості, яка застосовувалася у відповідальні періоди розвитку космічної науки і ракетно-космічної техніки, привела до видатних результатів на рівні кращих світових досягнень в цій області».

На підтвердження цих слів в кінці жовтня і в листопаді 2013 року відбулися два дуже важливі пуски ракети РС-20В (SS-18) – ракетного шедевра академіка В. Ф. Уткіна.

21 листопада відбувся черговий пуск ракети-носія «Дніпро», в ході якого запуснені 23 (!) Космічні апарати на замовлення 8 країн світу, а також успішно відпрацював в космосі український блок перспективної авіоники (БПА) з безплатформенною інерціальною навігаційною системою (БНС) на основі лазерних гіроскопів. Проведене третє льотне випробування БНСу як «пасажира» на ракеті «Дніпро» мало дуже важливе значення для відпрацювання нової системи управління для космічного носія «Циклон-4».

В травні 2014 року, в зв'язку з анексією Криму та втратою можливості використання частини наземної космічної інфраструктури, ДКА провело необхідні заходи щодо забезпечення стабільної роботи наземних засобів у сфері дистанційного зондування Землі, геофізичного моніторингу, контролю космічного простору та супутникової навігації.

Національний центр управління та випробувань космічних засобів переведений на континентальну Україну.

19 червня 2014 року РН «Дніпро» виведено на орбіту 33(!) космічних апарати 17 країн світу (це свого роду світовий рекорд), а також перший український наносупутник «Політан-1», виготовлений у Київському політехнічному інституті.

Напружений ритм роботи ракетно-космічної галузі України протягом багатьох років не дає збою.

Під керівництвом Ю. С. Алексєєва Державне космічне агентство України, завдяки кваліфікованим управлінським рішенням, постійно демонструє сучасний менеджмент, розвиває самостійність і ініціативу підприємств галузі, підтримує державно-приватне партнерство, націлює колективи на участь в міжнародних космічних проєктах і програмах, освоєння нових стартових майданчиків на космодромах Алькантара в Бразилії і на острові Воллопс в США. Нарощування з року в рік обсягів випуску ракетно-космічної техніки та продукції загального призначення стало законом для всіх підприємств галузі.

Ще один важливий розділ роботи ракетно-космічної галузі який потрібно відзначити, це створення цивільної продукції для народного господарства країни, та для населення. На підприємствах галузі випускався широкий асортимент товарів для народу. Під час їх розробки і випуску використовувалися сучасні наукові розробки і передові технології, накопичені під час створення ракетно-космічної техніки. Це телевізори, медична і сільськогосподарська техніка, вітроенергетичні установки для вітрових станцій і обладнання для шахт, шасі для вітчизняних літаків і обладнання для аеропортів, великий спектр лічильників для комунальних господарств і міський транспорт.

Сучасний трамвай «Татра-ЮГ, «Південмаш»

За час роботи Ю. С. Алексєєва Генеральним директором НКАУ і головою ДКА було здійснено 42 запуски вітчизняних ракет-носіїв («Циклон-2» - 1, «Циклон-3» - 1, «Зеніт-3SL» - 16, «Зеніт-3SLБ» - 9, «Дніпро» - 15, а також 8 у міжнародних проєктах «Антарес» - 5, «Вега» - 3).

Юрій Алексеев – справжній патріот космонавтики, відданий їй до глибини душі. Все своє свідоме життя Юрій Сергійович присвятив створенню ракетно-космічної техніки, організації та забезпеченню роботи міжнародних космічних проєктів, утвердженню авторитету України як космічної держави на світовій арені.

Йому вірять, його рішенням довіряють всі: від рядових працівників, інженерів і конструкторів до керівників трудових колективів. Юрій Сергійович завжди відчував могутнє тяжіння Космосу і відповідав йому своєю багаторічною, багатогранною і добросовісною діяльністю: починаючи від студентської лави і до крісла Генерального директора і Голови Державного космічного агентства України.

Але прийшов жовтень 2014 року – і ...люстрація...

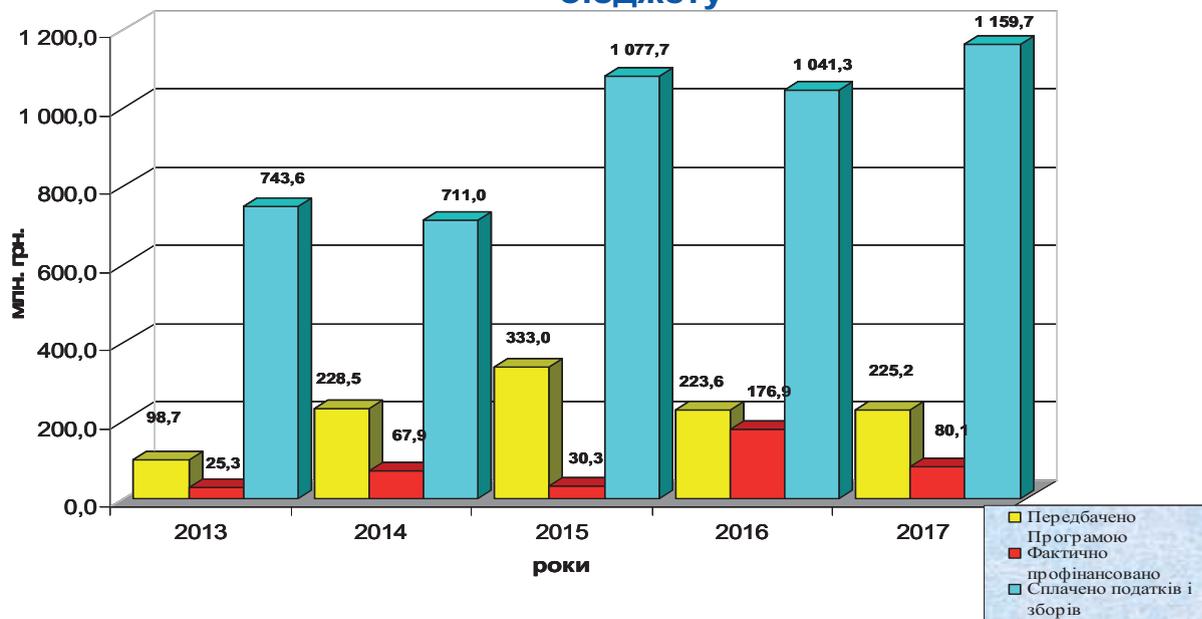

Юрій Сергійович Алексеев прощається з колективом ДКА

P.S. По-різному склалися долі цих видатних людей. Але період з 1992 до 2014 року в роботі космічної галузі був найбільш яскравим і плідним. Головним фактором при цьому було те, що до керівництва галуззю **Генеральними директорами агентства** призначалися професійні фахівці, талановиті керуючі, організатори виробництва у яких за спиною був багаторічний досвід роботи на провідних підприємствах ракетно-космічної сфери, талановиті керівники, організатори виробництва.

Фінансування Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми на 2013-2017 роки та сплата податків і зборів підприємствами галузі до бюджету

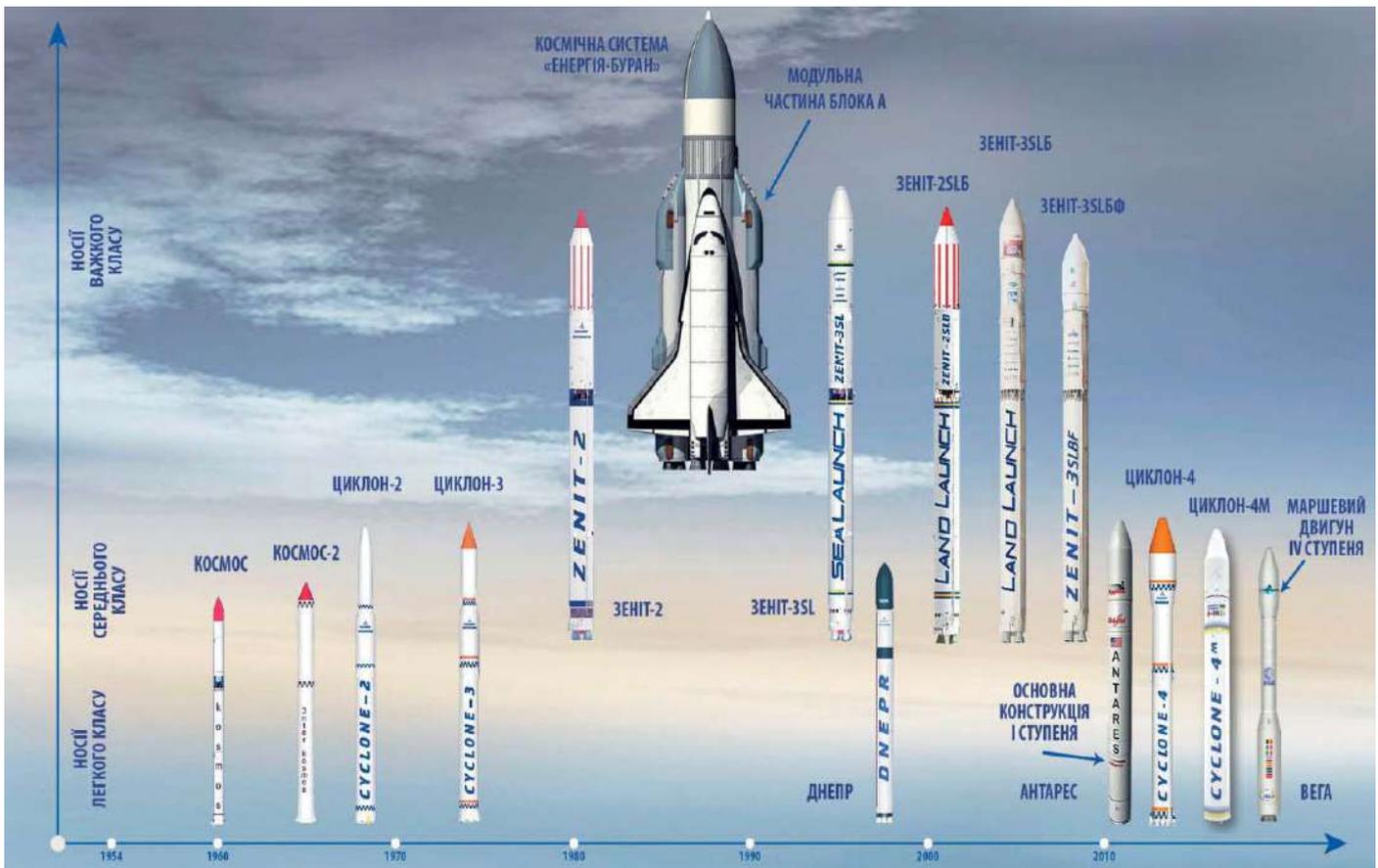
2

Це яскравий приклад ефективності роботи галузі за останню, 5-ту, космічну програму (2013-2017 роки)

Статистика зберігає цифри, які підтверджують високе місце України на світовому ринку космічних послуг, ефективність роботи галузі, а також назви унікальних міжнародних космічних проєктів.

Починаючи з першої космічної програм, кожна наступна програма йшла з ростом економічних і фінансових показників в роботі галузі. Порівнюючи період (1992-2014 роки) з наступним десятиріччям (2015-2025 роки), потрібно відзначити, що в першому періоді було виготовлено і запущено в космос вітчизняних **120 РН** різних типів, це **84%** всіх пусків за період незалежності, і **27 КА**, а в другому періоді лише **18 РН** і **1 КА**. За цей час відповідно запущено в космос понад **230 КА** (1992-2014 роки) і біля **70 КА** (2015-2025 роки) на замовлення **40** країн світу.

За весь період незалежності було запущено **138 РН** української розробки і виготовлення, які стартували з **5** космодромів світу, забезпечено старту **46** носіїв, («Антарес», «Вега», «Вега-С»), створених за участю українських підприємств. Всього усіма типами ракет-носіїв виведено в космос біля **350 КА**. Виготовлено **164** комплекти апаратури «Курс», яка забезпечувала пошук зближення та стикування космічних кораблів з орбітальними станціями (в тому числі з **МКС**).

Вітчизняні ракети-носії, які підкорювали космічний простір:

«Циклон-2» - 14 пусків, «Циклон-3» - 33 пуски, «Зеніт-2» - 22 пуски, «Дніпро» - 22 пуски, «Зеніт-3SL» - 36 пусків, «Зеніт-3SLБ» - 11 пусків.

Крім того: (спільно зі США) РН «Антарес» - 18 пусків, (спільно з ЄС) РН «Вега» і «Вега-С» - 28 пусків.

Аналіз діяльності Державного (Національного) космічного агентства, підприємств ракетно-космічної галузі за минулі роки свідчить про те, що галузь залишається стратегічною, найбільш сучасною, високотехнологічною та інноваційною сферою, яка забезпечує підтримку і міцність національної безпеки і оборони країни.

ЕФЕКТИВНА КОМАНДА ТРЬОХ ГЕНЕРАЛЬНИХ ДИРЕКТОРІВ НКАУ

**20 років (4 державні космічні програми)
спільної роботи на благо космічної України**

Керівники Національного / Державного космічного агентства України

ГОРБУЛІН
Володимир Павлович
Генеральний директор НКАУ
1992 - 1994

НЕГОДА
Олександр Олександрович
Генеральний директор НКАУ
1995 - 2005

АЛЕКСЕЄВ
Юрій Сергійович
Генеральний директор НКАУ
2005 - 2009

Перші заступники

Шмаров
Валерій Миколайович
1992 - 1993

Комаров
Валерій Георгійович
1995 - 2009

Баулін
Сергій Олександрович
2010 - 2014

Заступники

Жалко-Титаренко
Андрій Валентинович
1993 - 1995

Комаров
Валерій Георгійович
1993 - 1995

Кузнецов
Едуард Іванович
1995 - 2010

Жолобов
Віталій Михайлович
1996 - 1997

Литвинов
Валерій Аркадійович
1997 - 1998

Зеленок
Сергій Сергійович
1999 - 2007

Петренко
Олександр Васильович
2000 - 2003

Баулін
Сергій Олександрович
2003 - 2009

Засуха
Сергій Олександрович
2009 - 2014

**Геральдичний комплекс
Національного космічного агентства України.
Великий геральдичний знак (емблема).**

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев Ю.С. «Масштабы космосу вимагають об'єднання зусиль усіх країн для його познання» (image.ua-2013 №1).
2. Конюхов С.М. Судьба моя – КБ «Южное». Фотоальбом к 80-летию со дня рождения Академика НАН Украины С.Н. Конюхова. Киев. Спейс-Информ-2017.
3. Космический лидер. К 65-летию Ю.С. Алексеева (В.И. Копейко, Э.И. Кузнецов, Н.А. Митрахов – Киев, Феникс, 2014).
4. Митрахов М.О. Видатні діячі ракетно-космічної України – Київ, Спейс-Інформ, 2015.
5. Кузнецов Е.І., Митрахов М.О. Україна космічна, Фотоальбом Національного космічного агентства України – Київ, Спейс-Інформ 2008.
6. Національна академія наук України, Історія ракетно-космічної науки і техніки України. Монографія (Відповідальний редактор В.П. Горбулін – Київ, Фенікс, 2021).
7. Ракеты и космические аппараты КБ «Южное», под редакцией С.Н. Конюхова – Днепропетровск, Арт-Пресс, 2004.
8. Е.І. Кузнецов «Тридцять років на орбіті» – Київ «Спейс-Інформ» – 2024.

Науково-популярне видання

Е. І. Кузнєцов

ГЕНЕРАЛЬНІ ДИРЕКТОРИ НКАУ

Редактори-упорядники: Олександр Бобровицький, Олександра Василенко

Макетування та верстка – Сергій Вавілов

Видавництво – ТОВ «Спейс-Інформ»

Свідоцтво про внесення до державного реєстру –
серія ДК №4790 від 18.11.2014 р.

04050, м. Київ, вул. Юрія Іллєнка, 12
www.space.com.ua

Формат 210x297

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кузнєцов Едуард Іванович

Народився 6 квітня 1945 р. у м. Рогачов Гомельської області. Закінчив Чернівецький державний університет у 1971 р. за спеціальністю інженер фізик-оптик і працював в Івано-Франківському Центральному НДКТБ.

З 1992 р. – в НКАУ: головний спеціаліст, помічник Генерального директора, керуючий справами, заступник Генерального директора (1995-2010). З 2010 р. – радник Генерального директора НКАУ, Голови ДКАУ. З 2018 р. – Голова Громадської ради ДКАУ.

Учасник підготовки усіх Державних космічних програм України, перших міжнародних угод за проектами «Морський старт», «Дніпро» та багатьох двосторонніх угод з провідними космічними агентствами світу. В 1998 році пройшов стажування в Гарвардському університеті (США).

Керував проектом підготовки першого космонавта України Л. Каденюка «Місія STS-87» (1997), проектом Twinning з ЄС «Прискорення Українсько-Європейського співробітництва в космічній галузі» (2008-2010). З 2002 р. – Перший віце-президент Аерокосмічного товариства України.

Заслужений працівник промисловості України (1998). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2009). Кавалер Ордену «За заслуги» III ст. (2005), Офіцер Ордену Франції «За заслуги» (2011). Почесний громадянин м. Чернівці (2012). Почесний доктор Honoris causa Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2021).

